POLSKI FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez gospodarstwa rolne osób fizycznych uczestniczących w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2017

Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez gospodarstwa rolne osób fizycznych uczestniczących w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Monika Bocian
mgr inż. Beata Malanowska

Warszawa 2017

Redakcja techniczna
Grażyna Nachtman
Rafał Tarasiuk

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-670-0

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 70
Tel./faks: +48 (22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne 7

1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych osób fizycznych w polu obserwacji Polskiego FADN 8

1.1. Pole obserwacji Polskiego FADN 8

2. Analiza Wyników Standardowych 9

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych 9

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych osób fizycznych według typów rolniczych 9

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych osób fizycznych według typów rolniczych 12

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej 33

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych osób fizycznych według klas wielkości ekonomicznej 33

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych osób fizycznych według klas wielkości ekonomicznej 35

Wnioski 55

Spis wykresów

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN 8
Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych 9
Wykres 2.1-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU) 10
Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU) 11
Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych 11
Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych 12
Wykres 2.1-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych 13
Wykres 2.1-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych 14
Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych 15
Wykres 2.1-9 Udział przekazań produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych 16
Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych 16
Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych 17
Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych 18
Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych 18
Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych 19
Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych 20
Wykres 2.1-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych 21
Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych 21
Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych 22
Wykres 2.1-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych 23
Wykres 2.1-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych 23
Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych 24
Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych 25
Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych 26
Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych 27
Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych 28
Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych 28
Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych 29
Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych 30
Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych 30
Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych 31
Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych 32
Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej 33
Wykres 2.2-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU) 34
Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU) 34

Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej 35
Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej 36
Wykres 2.2-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej 36
Wykres 2.2-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej 37
Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej 38
Wykres 2.2-9 Udział przekazań produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej 39
Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej 40
Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej 40
Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej 41
Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej 42
Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej 42
Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej 43
Wykres 2.2-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej 44
Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej 44
Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej 45
Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej 46
Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej 46
Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej 47
Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej 48
Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej 49
Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej 50
Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej 50
Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej 51
Wykres 2.2-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej 52
Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej 52
Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej 53
Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej 54
Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej 54

Wykaz skrótów

AWU	–	jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	–	Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	–	gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	–	Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	–	Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	–	europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	–	Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	–	oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro".
euro	–	jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	–	Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	–	Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	–	jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	–	Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	–	Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	–	Komisja Europejska.
LFA	–	obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	–	jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	–	działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	–	System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	–	Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	–	Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	–	ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	–	użytki rolne.
WTGR	–	Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	–	Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Niniejsza publikacja oparta jest na danych prezentowanych w opracowaniu „Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez gospodarstwa rolne osób fizycznych uczestniczących w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe"[1].

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych zmiennych prezentujących wyniki uzyskane przez gospodarstwa rolne osób fizycznych prowadzących rachunkowość w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (Polski FADN) w 2015 roku. Zbiór gospodarstw, dla których obliczono wyniki, jest statystycznie reprezentatywną próbą pod względem typu rolniczego i klasy wielkości ekonomicznej oraz regionu FADN dla gospodarstw osób fizycznych z pola obserwacji Polskiego FADN liczącego 727 312 gospodarstw towarowych osób fizycznych w Polsce[2]. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2007"[3], stanowiła co najmniej 4 000 euro Standardowej Produkcji – SO.

Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według dwóch kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8) oraz klasy wielkości ekonomicznej (ES6). Typ „Zwierzęta ziarnożerne" prezentowany jest w podziale na gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz wyspecjalizowane w chowie drobiu. Pomimo określenia klasy gospodarstw bardzo małych w granicach od 2 tys. do 8 tys. euro Standardowej Produkcji należy pamiętać, że w tej grupie znajdują się gospodarstwa o wielkości ekonomicznej co najmniej 4 000 euro SO (zgodnie z progiem włączającym gospodarstwo do badań Polskiego FADN). Dla uproszczenia zapisu w wykresach obrazujących wyniki gospodarstw pogrupowanych według klas wielkości ekonomicznej (ES6) dla określenia rozmiaru poszczególnych klas użyto zapisu w tysiącach euro Standardowej Produkcji.

Należy w tym miejscu również podkreślić, że od roku obrachunkowego 2013 wyniki gospodarstw osób fizycznych są reprezentatywne dla tej grupy gospodarstw z pola obserwacji.

[1] Bocian M., Malanowska B.: Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez gospodarstwa rolne osób fizycznych uczestniczących w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2017.

[2] Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Malanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2014, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013.

[3] Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007" dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R.: Współczynniki Standardowej Produkcji „2007" dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych osób fizycznych w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw rolnych osób fizycznych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN według tych samych dwóch klasyfikacji zdefiniowanych Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych[4]: klasy wielkości ekonomicznej i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu Planu Wyboru.

1.1. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych osób fizycznych, zaliczonych do pola obserwacji Polskiego FADN, to gospodarstwa mieszane (tj. ok. 48%) oraz specjalizujące się w uprawach polowych (ok. 20%). W przeważającej liczbie gospodarstw (prawie 93%) wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 50 tys. euro (patrz: Wykres 1.1-1).

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

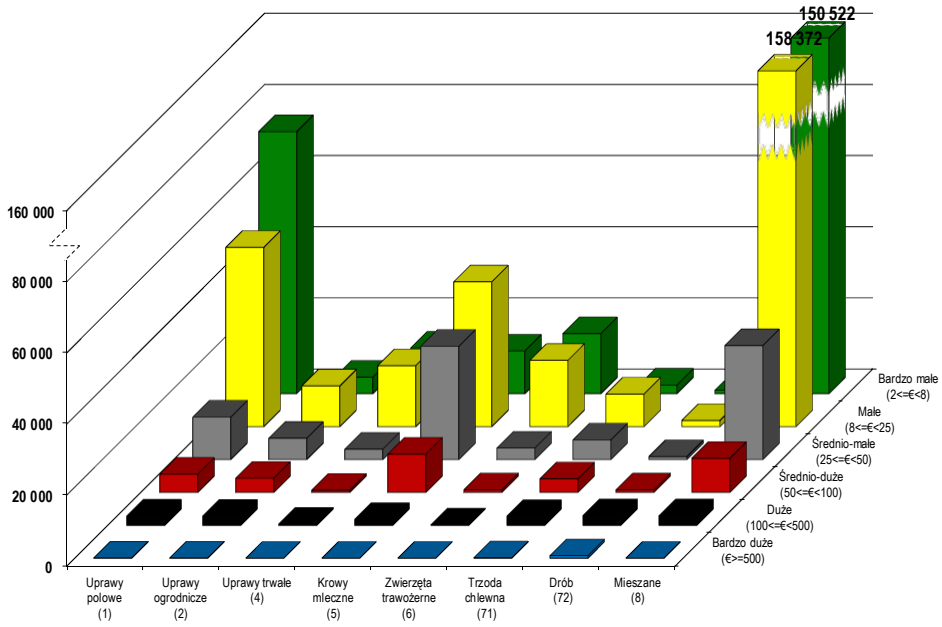

[4] Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings oraz Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

2. Analiza Wyników Standardowych

Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów gospodarstw, tj.: ziemi, wielkość pogłowia zwierząt, nakłady pracy oraz wartość Standardowej Produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw wyróżnionych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych osób fizycznych według typów rolniczych

Największy obszar użytków rolnych z pola obserwacji znajdował się w posiadaniu gospodarstw mieszanych oraz gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych (odpowiednio 41,1% i 27,3%), a najmniejszy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (1,3%) (patrz: Wykres 2.1-1).

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych

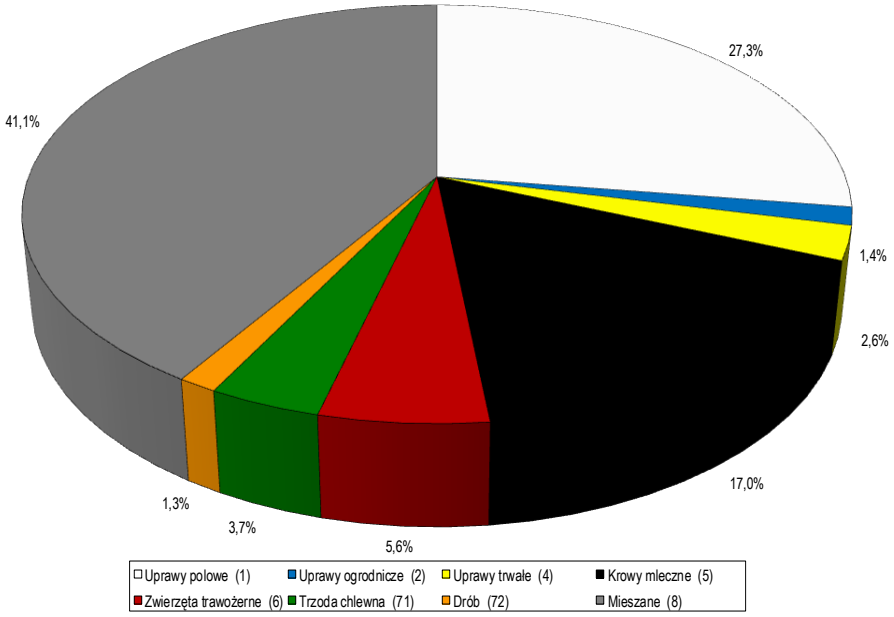

Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) zobrazowany na wykresie poniżej wskazuje, iż 40% pogłowia zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach mieszanych. Natomiast bardzo mało zwierząt było w posiadaniu gospodarstw zaliczonych do typów: uprawy polowe oraz uprawy ogrodnicze (patrz: Wykres 2.1-2). W typie uprawy trwałe skupionych było mniej niż 0,02% pogłowia zwierząt.

Wykres 2.1-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

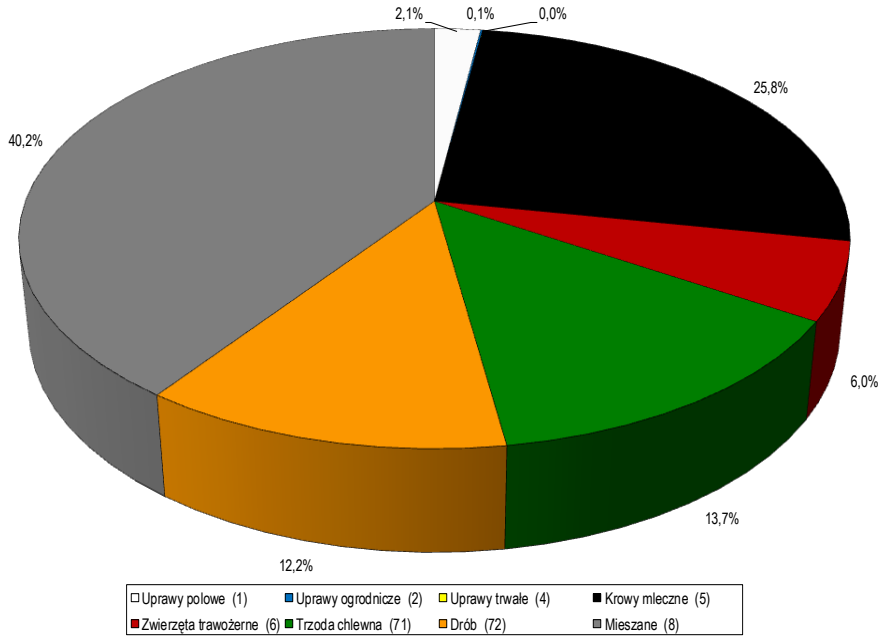

Z ogółu osób pełnozatrudnionych[5] największa część (45,9%) znajdowała zatrudnienie w gospodarstwach z produkcją mieszaną. Wynikało to z największej liczebności tej grupy. Gospodarstwa wyspecjalizowane: ogrodnicze, uprawy trwałe oraz drobiarskie, pomimo pracochłonności produkcji i wysokich nakładów na gospodarstwo (patrz: Wykres 2.1-5) absorbowały znacznie mniej nakładów pracy. Było to wynikiem nieznacznego udziału tych gospodarstw w polu obserwacji gospodarstw osób fizycznych. Nieznaczna część nakładów pracy dotyczyła gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych oraz trzody chlewnej. Spowodowane było to zarówno niezbyt wielką liczebnością tej grupy, jak również niskimi nakładami pracy na gospodarstwo (patrz: Wykres 2.1-3).

[5] Osoba pełnozatrudniona = 1 AWU = 2 120 godzin pracy / rok.

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

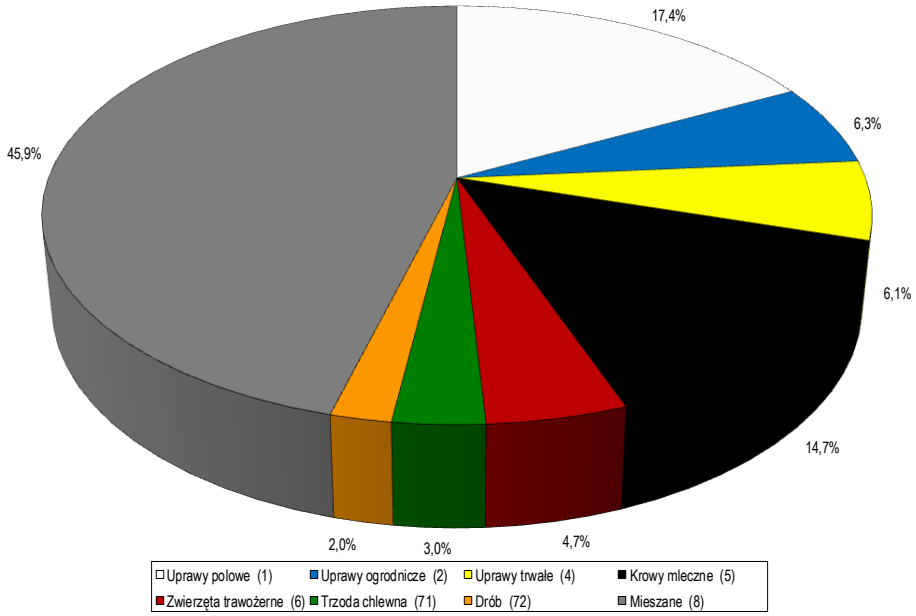

Największy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji gospodarstw rolnych osób fizycznych z pola obserwacji Polskiego FADN w 2015 roku miały gospodarstwa mieszane i wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych. Udział ten wynosił odpowiednio 35,5% oraz 18,6%. Pozostałe typy łącznie wypracowały 45,9% Standardowej Produkcji w omawianej zbiorowości (patrz: Wykres 2.1-4).

Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych

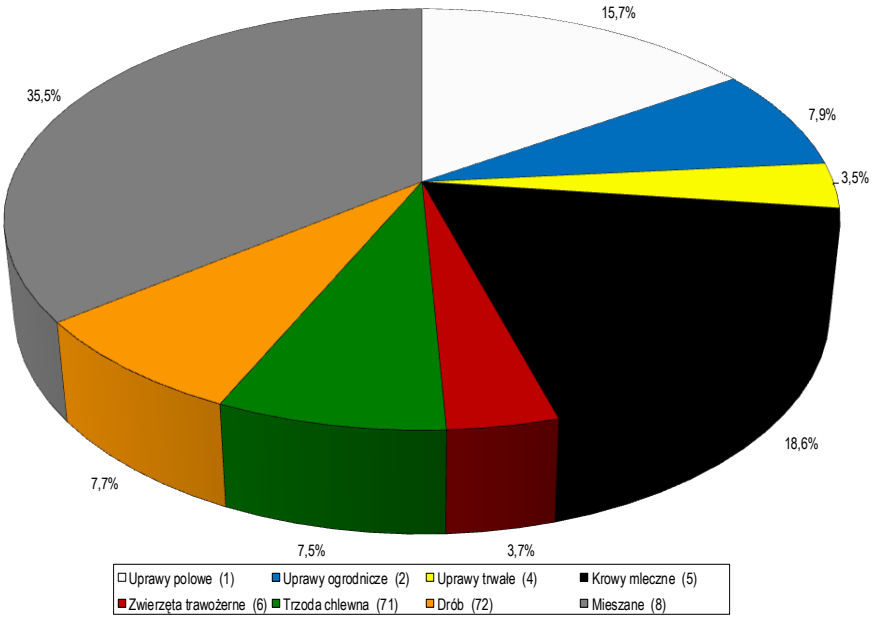

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych osób fizycznych według typów rolniczych

Największe nakłady pracy ogółem w przeliczeniu na gospodarstwo ponoszone były w jednostkach specjalizujących się w chowie drobiu i wynosiły 3,14 AWU. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych charakteryzowały się nakładem pracy w granicach 2,6 AWU. W pozostałych typach rolniczych nakłady pracy ogółem kształtowały się w granicach od 1,4 AWU do 2,13 AWU. We wszystkich typach dominował udział pracy własnej – od 51% w gospodarstwach drobiarskich do 99% w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 2.1-5).

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

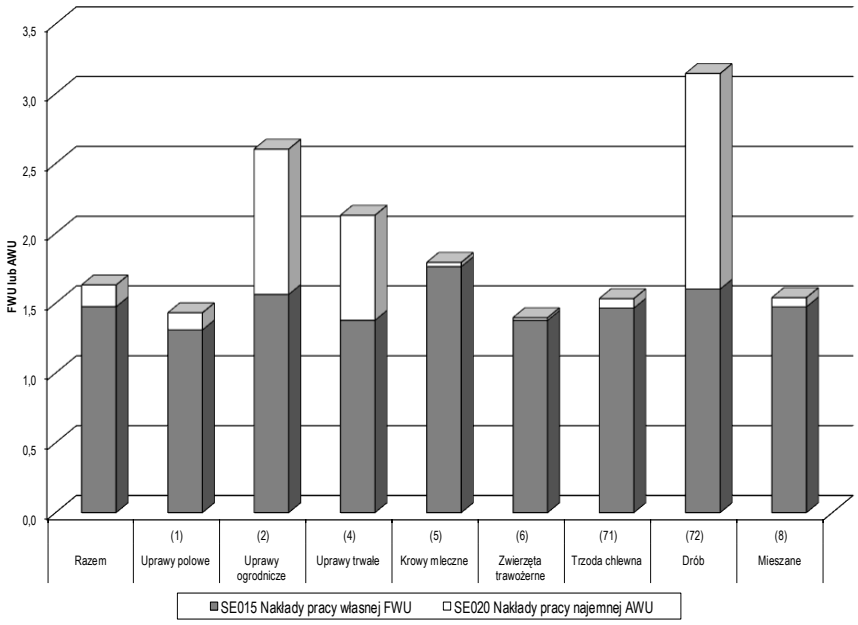

Największy udział ziemi dodzierżawionej (25%) w ziemi użytkowanej miały gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych, natomiast najmniejszy (7%) występował w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (patrz: Wykres 2.1-6).

Wykres 2.1-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych

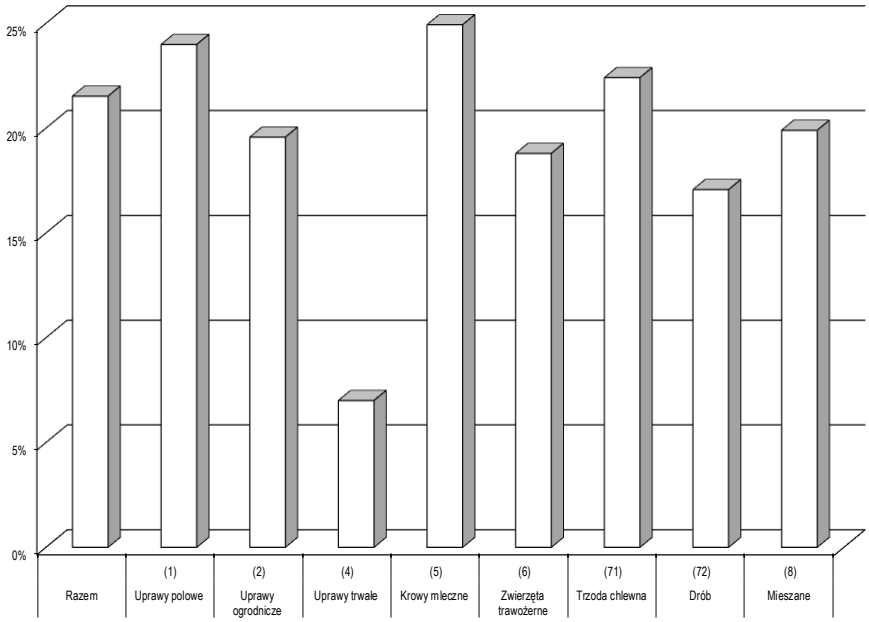

Najwyższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu, w których produkcja w praktyce w niewielkim stopniu powiązana była z ilością ziemi jaką dysponowały te gospodarstwa (patrz: Wykres 2.1-7). Bardzo wysoka produktywność ziemi obserwowana była także w gospodarstwach ogrodniczych. W gospodarstwach tych prowadzona była także produkcja pod osłonami wysokimi, umożliwiająca kilkukrotne zbiory w ciągu roku z tej samej powierzchni. Kolejne miejsce pod tym względem zajmowały gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych. W dalszej kolejności znalazły się gospodarstwa nastawione na chów trzody chlewnej. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

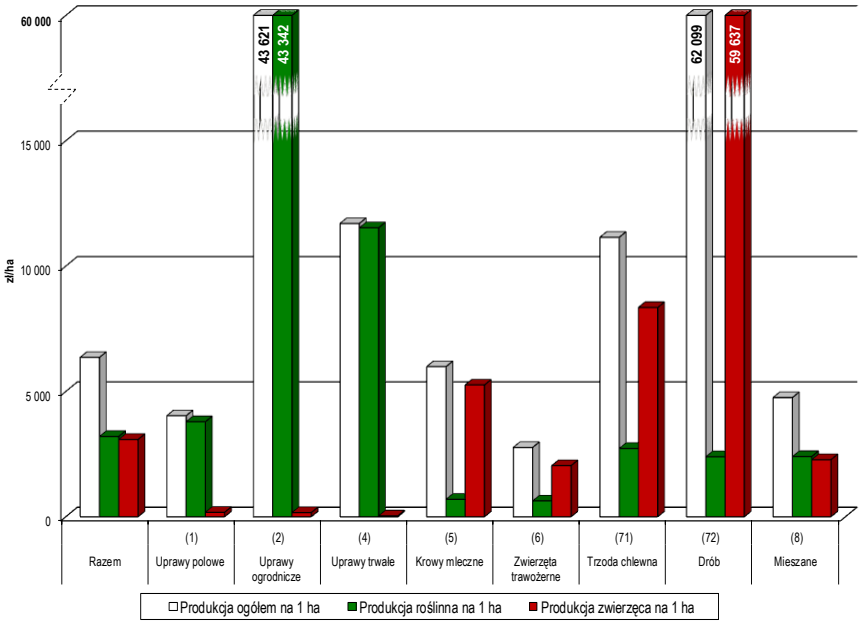

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych praktycznie całą wartość produkcji uzyskiwały z produkcji roślinnej. W gospodarstwach z produkcją mieszaną dostrzegalna była niewielka przewaga produkcji roślinnej nad zwierzęcą. W pozostałych typach rolniczych znacznie dominowała produkcja zwierzęca, a udział produkcji roślinnej wynosił w granicach 4% – 24% produkcji ogółem. Poziom pozostałej produkcji[6] najwyższy był w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych, gdzie stanowił 3,4% produkcji ogółem. W pozostałych typach jej udział był nieznaczny i zawierał się w granicach 0,1-1,7% (patrz: Wykres 2.1-8).

[6] Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

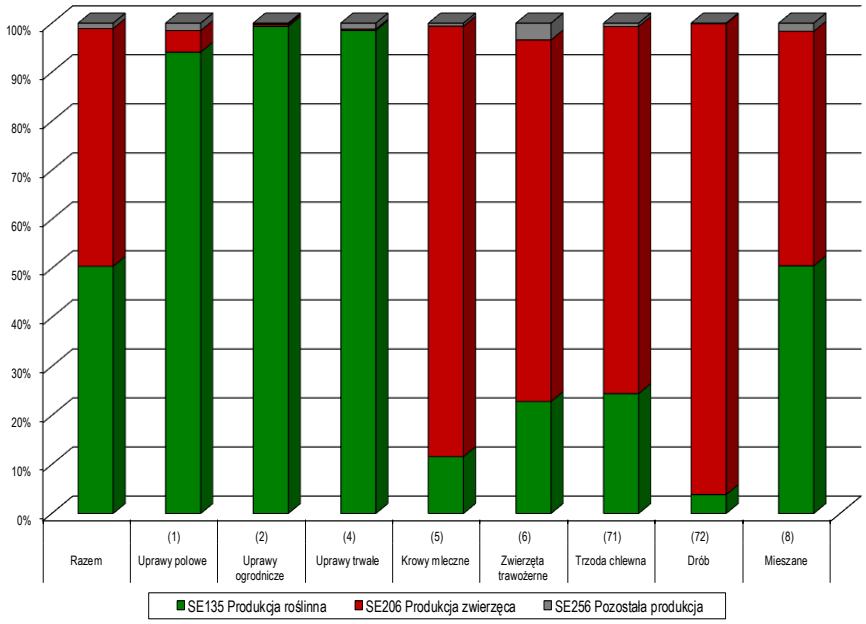

Najwyższe zużycie produktów własnych w obrocie wewnętrznym (ok. 21% produkcji ogółem) występowało w gospodarstwach z produkcją mieszaną. Nieco mniejsze zużycie wewnętrzne (ok. 20%) obserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych i w chowie trzody chlewnej. Gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych wykazywały zużycie wewnętrzne na poziomie ok. 12% produkcji ogółem. Śladowe zużycie produkcyjne produktów własnych miało miejsce w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych. Przekazania do gospodarstwa domowego stanowiły nieznaczny ułamek produkcji ogółem. Ich wartość przekraczała 2% produkcji ogółem jedynie w gospodarstwach mieszanych (patrz: Wykres 2.1-9).

Wykres 2.1-9 Udział przekazań produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

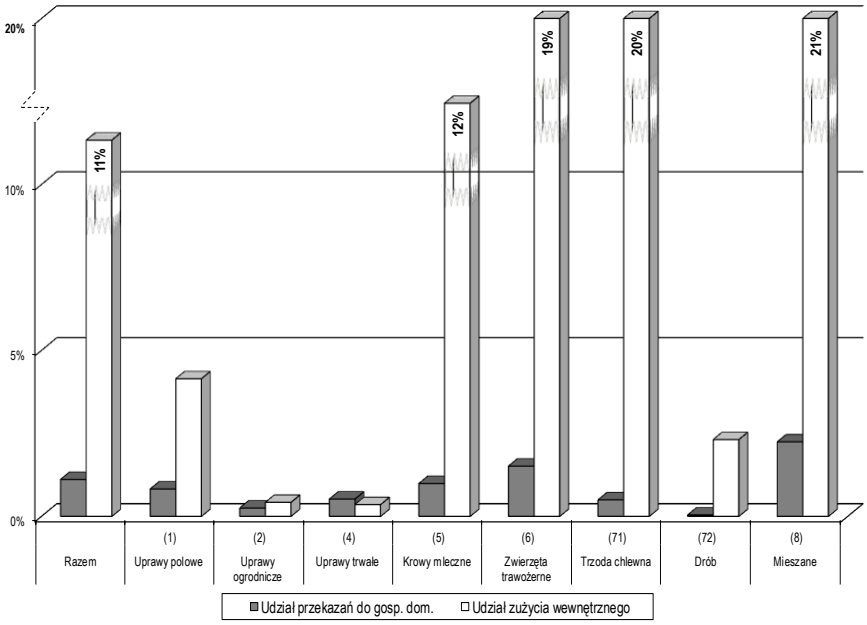

Gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu osiągnęły najwyższą wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych poziom produkcji zwierzęcej na LU jest wysoki, jednak produkcja zwierzęca ma w nich charakter incydentalny i prowadzona jest na małą skalę. Najniższą wartość produkcji na LU osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (Wykres 2.1-10).

Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

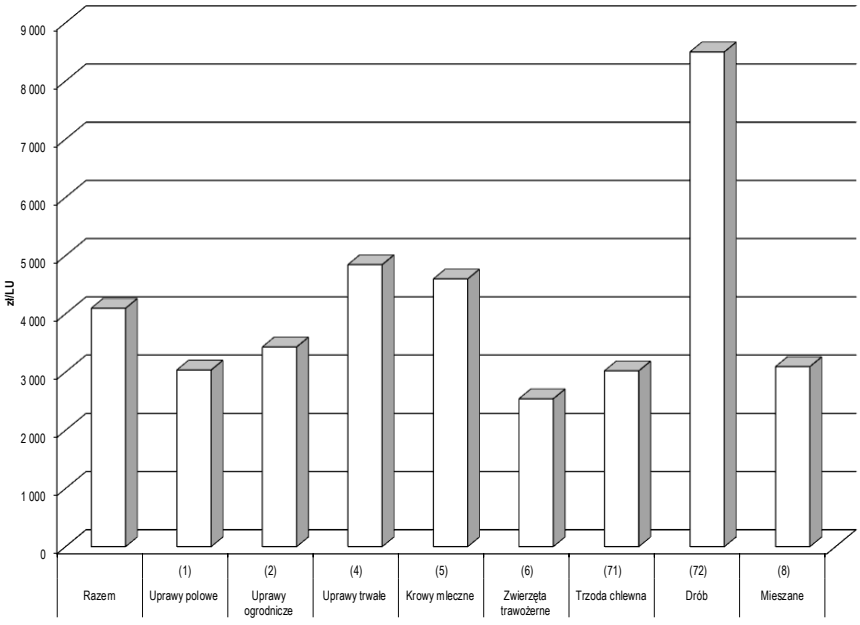

Koszty w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych określają intensywność produkcji w danym gospodarstwie rolnym. Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie drobiu był ponad 1,7-krotnie wyższy niż w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych. Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponosiły gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 2.1-11).

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

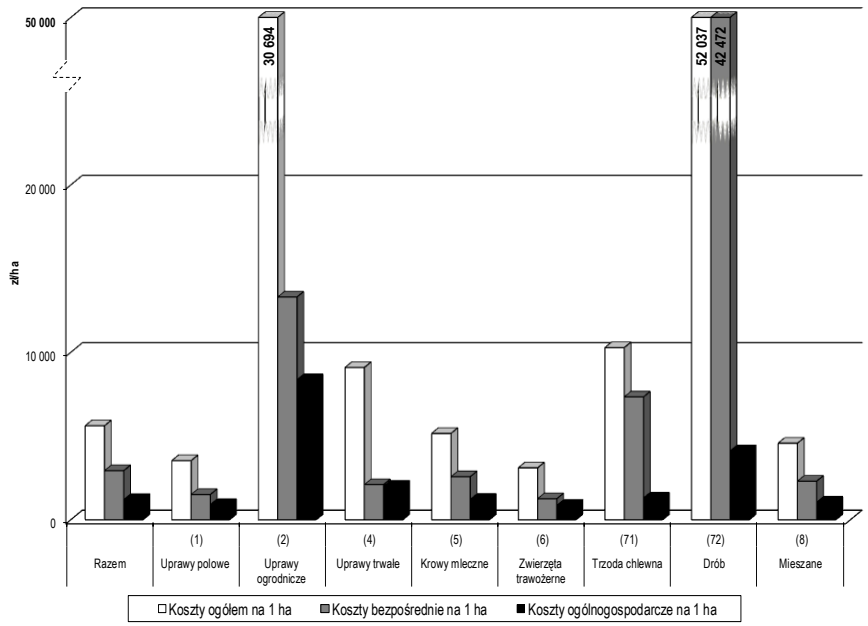

Koszty bezpośrednie zdecydowanie dominowały w strukturze kosztów ogółem w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu i chowie trzody chlewnej (stanowiły odpowiednio ok. 82% i 71% kosztów ogółem). Najniższym poziomem kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem (23%) charakteryzowały się gospodarstwa z uprawami trwałymi. W pozostałych typach rolniczych koszty bezpośrednie kształtowały się na podobnym poziomie (w granicach 41% – 50% kosztów ogółem). Spośród wszystkich typów rolniczych, najwyższy udział kosztów ogólnogospodarczych miały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych oraz specjalizujące się w uprawach ogrodniczych. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych wynikały z wysokich kosztów opału i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania szklarni. Najniższy udział kosztów ogólnogospodarczych wystąpił w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu. Najwyższym udziałem amortyzacji oraz kosztów czynników zewnętrznych charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. Również wysoki udział kosztów czynników zewnętrznych, w których dominowały koszty pracy obcej, występował w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (patrz: Wykres 2.1-12).

Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

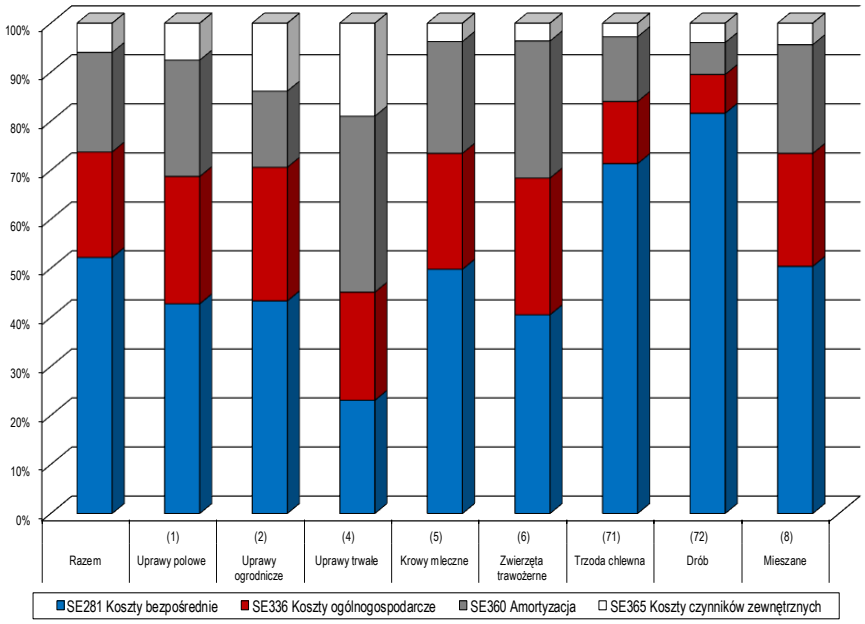

Wykres 2.1-13 pokazuje, że w 2015 roku w najmniej korzystnej sytuacji były gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych. Aby wytworzyć 1 zł produkcji ogółem ponosiły one koszty ogółem na poziomie 1,12 zł. Najlepsza sytuacja wystąpiła w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych oraz w uprawach trwałych. Aby osiągnąć 1 zł produkcji ogółem ponosiły one odpowiednio 0,70 zł oraz 0,78 zł kosztów ogółem.

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

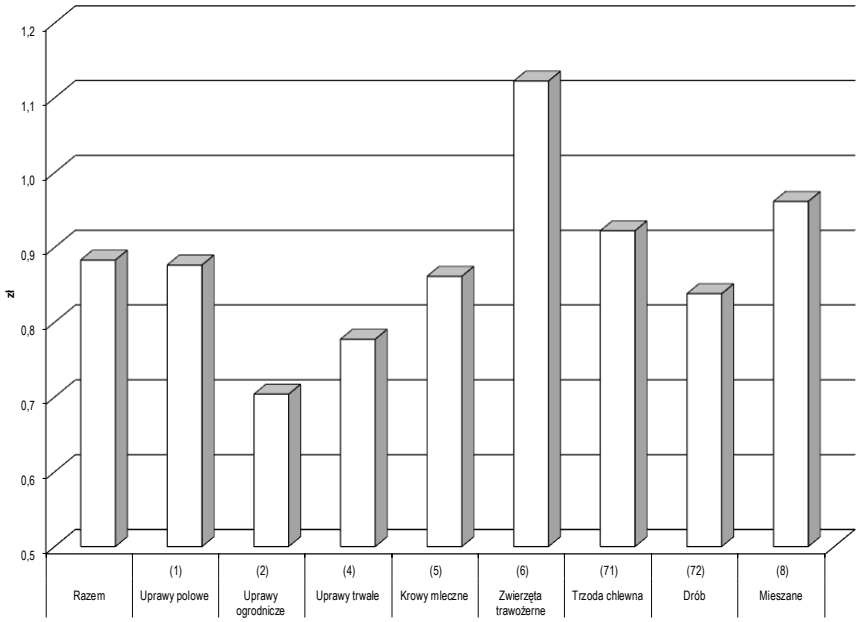

Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem była bardzo zróżnicowana. Najniższa (18%) wystąpiła w gospodarstwach z uprawami trwałymi, najwyższa (68%) w gospodarstwach z chowem drobiu. Podobnie o wysokiej relacji kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem można mówić w przypadku gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji trzody chlewnej (patrz: Wykres 2.1-14).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

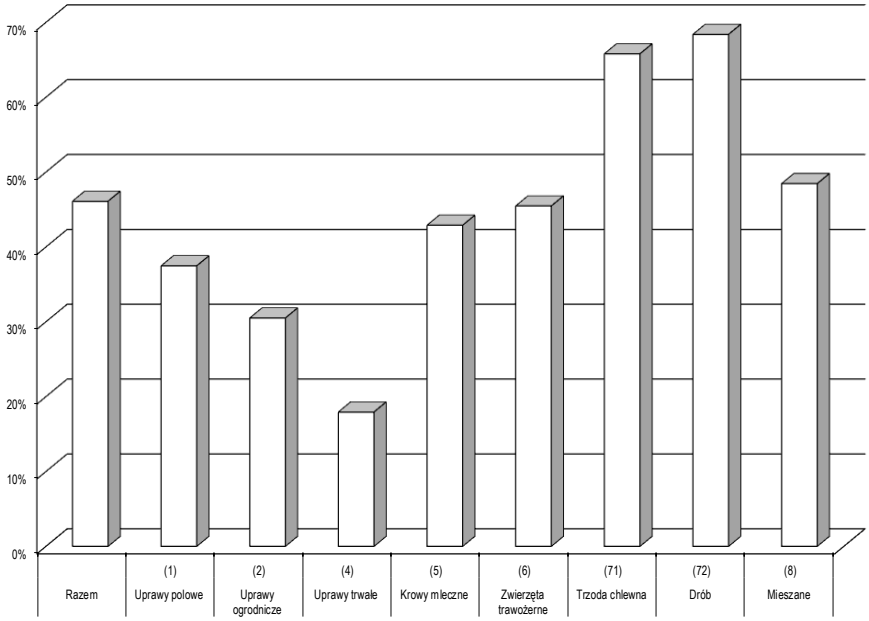

Struktura kosztów bezpośrednich była bardzo zróżnicowana i ściśle związana z charakterem prowadzonej produkcji. W gospodarstwach ogrodniczych największy udział w strukturze kosztów bezpośrednich miały koszty nasion i sadzonek, przy czym gospodarstwa te praktycznie w całości opierały się na materiale siewnym z zakupu. Natomiast w kosztach bezpośrednich gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej i drobiu dominującą pozycję stanowiły koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych (odpowiednio: 79% i 92%). Gospodarstwa z produkcją mieszaną również najwięcej kosztów bezpośrednich przeznaczały na pasze dla zwierząt ziarnożernych. W ich przypadku było to 37% (patrz: Wykres 2.1-15).

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

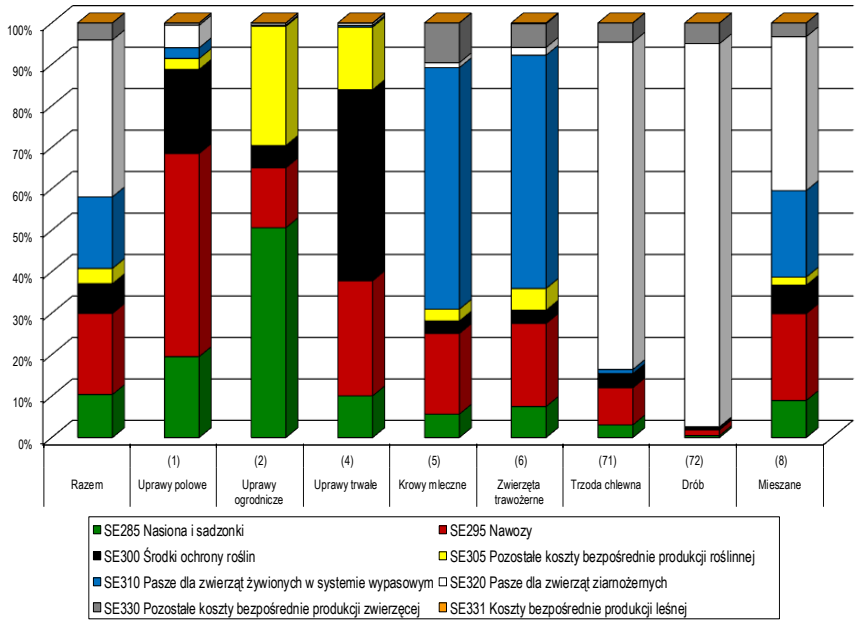

W analizie kosztu nawożenia oraz środków ochrony roślin poniesionych na 1 ha użytków rolnych uwagę zwracają gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, w których koszty nawożenia w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych były znacznie wyższe niż w pozostałych typach rolniczych. Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych obserwowany był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych. Przewyższał on ponad 1,7-krotnie poziom kosztów nawożenia. Gospodarstwa zajmujące się chowem zwierząt trawożernych charakteryzowały się najniższymi kosztami nasion, nawożenia oraz środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha (patrz: Wykres 2.1-16).

Wykres 2.1-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

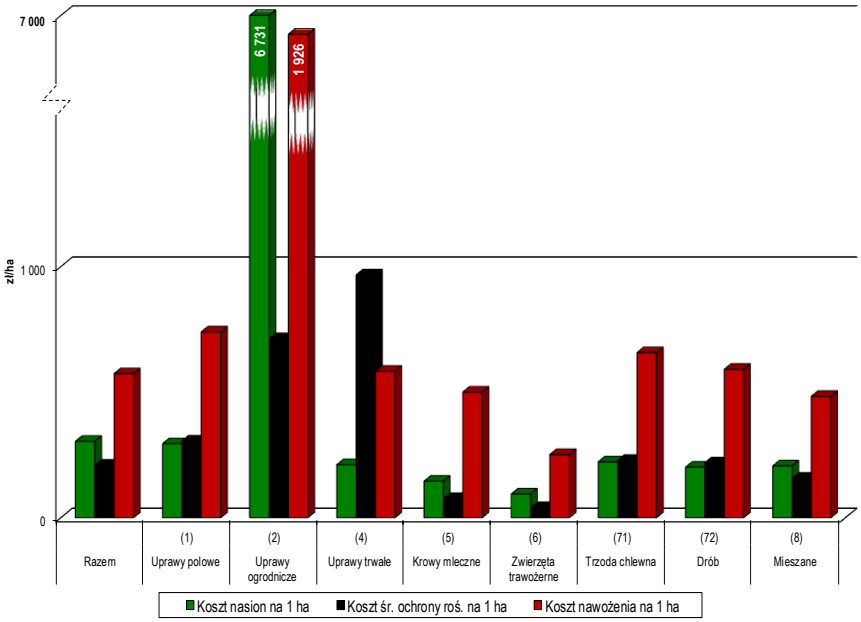

Podobnie jak w przypadku poprzednio analizowanych kosztów, koszty energii oraz paliw napędowych i grzewczych przeliczonych na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach gospodarstw, co niewątpliwie wiąże się z wytwarzaniem produkcji pod ogrzewanymi osłonami. Najniższe koszty energii na 1 ha wystąpiły w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 2.1-17).

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

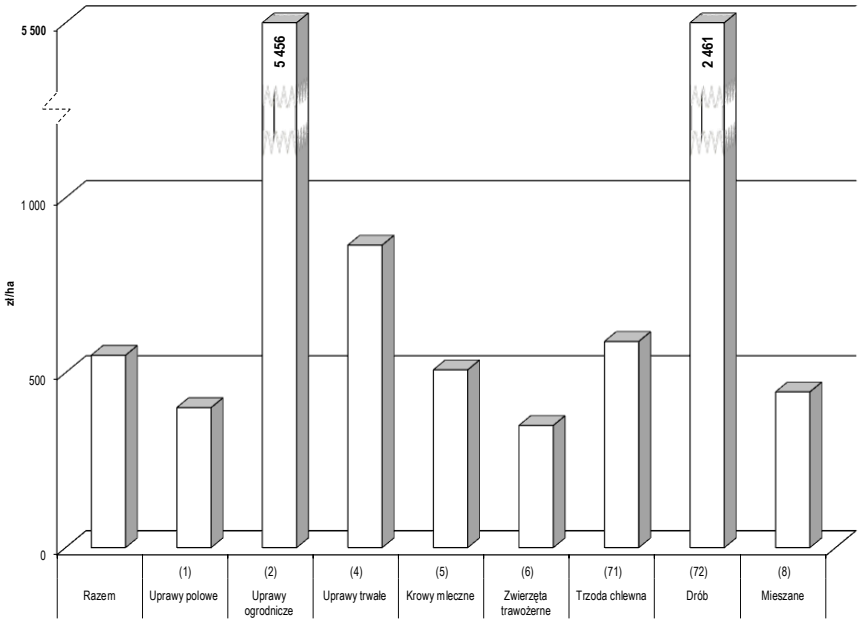

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto był najwyższy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (39%), a najniższy w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie drobiu (20%) (patrz: Wykres 2.1-18).

Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

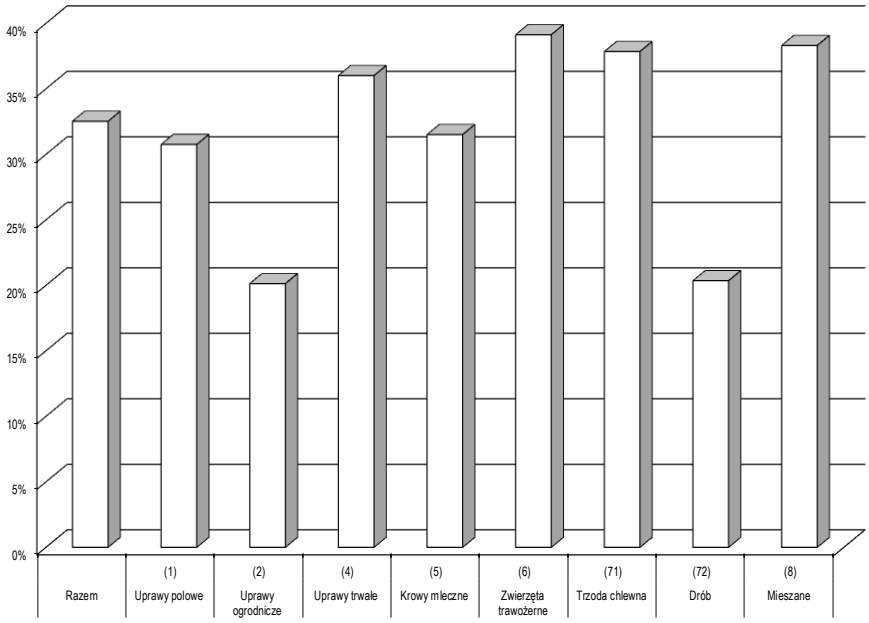

Najwyższy stosunek kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto (WDN), wynoszący 30%, wykazywały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. W głównej mierze złożyły się na to koszty wynagrodzeń, stanowiące 27% wartości dodanej netto (a 90% kosztów czynników zewnętrznych). Najniższy stosunek kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto (7,5%) wystąpił w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych (patrz: Wykres 2.1-19).

Wykres 2.1-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

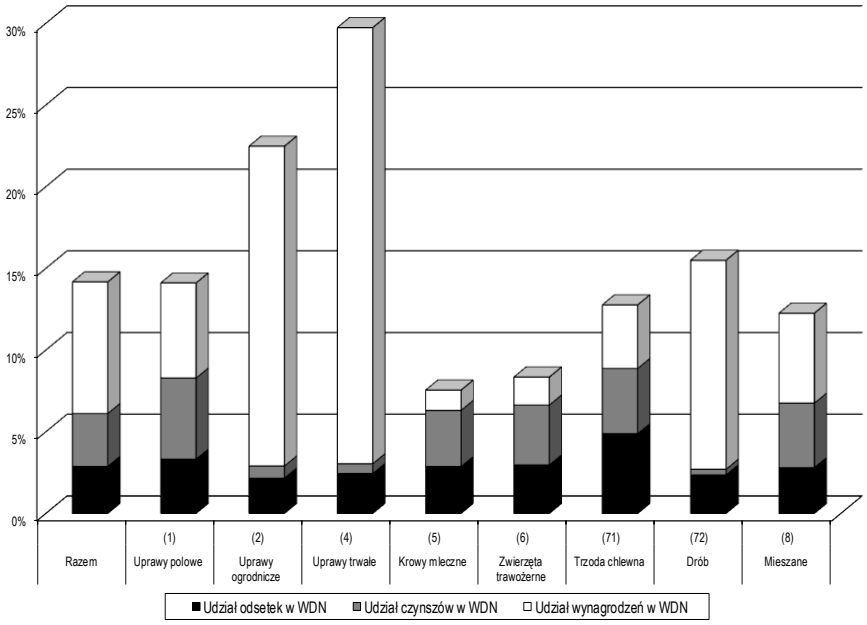

Spośród gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej oraz mieszanych najwyższe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wystąpiły w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, najniższe natomiast w gospodarstwach mieszanych (patrz: Wykres 2.1-20). Wyjaśnia to wysokość kosztów nawozów i środków ochrony roślin ponoszonych na 1 ha, co obrazuje Wykres 2.1-16.

Wykres 2.1-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

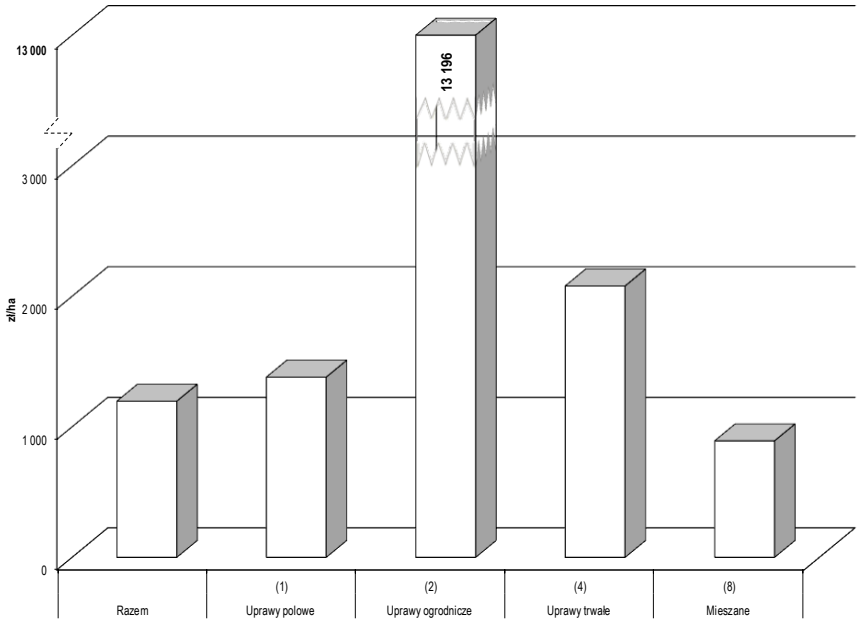

Najwyższy poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU wykazały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu. Najniższe koszty poniosły w tym przypadku gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (Wykres 2.1-21).

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

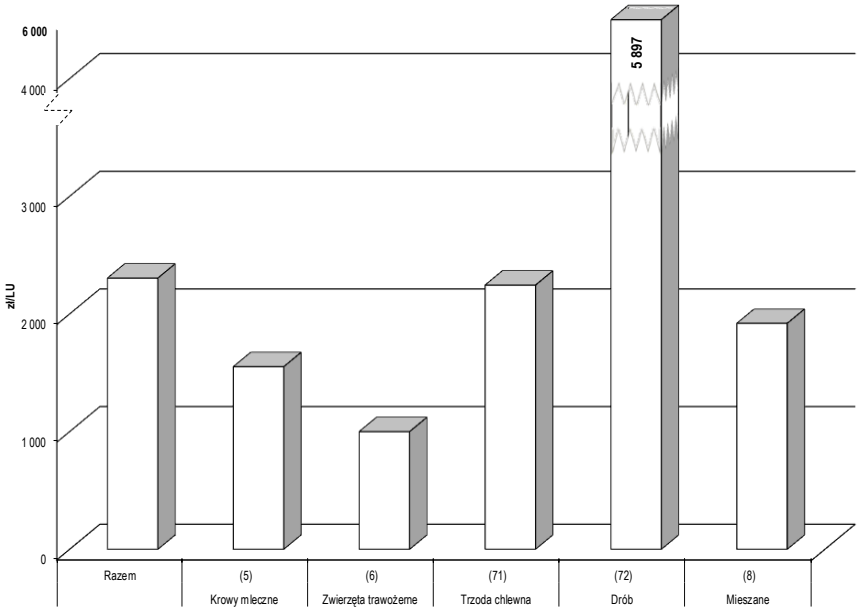

W porównaniu wartości dodanej netto na osobę pełnozatrudnioną (AWU) z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej[7] najkorzystniej przedstawiają się gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu oraz specjalizujące się w uprawach ogrodniczych. Natomiast najniższą wartość dodaną netto na AWU osiągnęły gospodarstwa mieszane (15 103 zł), specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (16 691 zł), wartości te stanowiły odpowiednio 49% i 54% przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.1-22).

[7] Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 30 960 zł w 2015 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

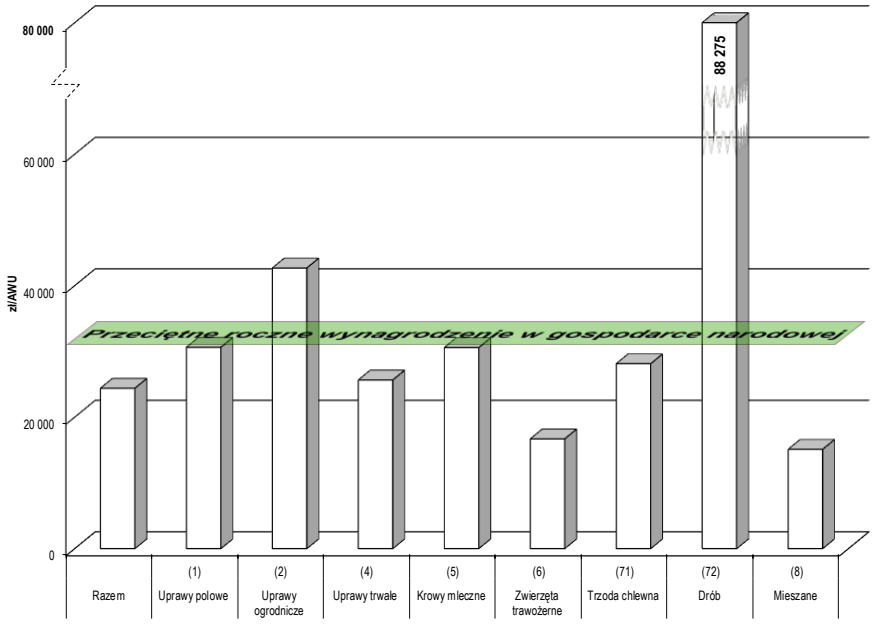

Spośród wszystkich typów rolniczych wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny (FWU) niższą niż przeciętne roczne wynagrodzenie osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (28 995 zł), w uprawach trwałych (28 034 zł), gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych (29 117 zł), gospodarstwa mieszane (13 693 zł), specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (15 494 zł) oraz trzody chlewnej (26 362 zł). Najwyższym dochodem na FWU charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (144 179 zł) oraz specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (54 632 zł) (patrz: Wykres 2.1-23).

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

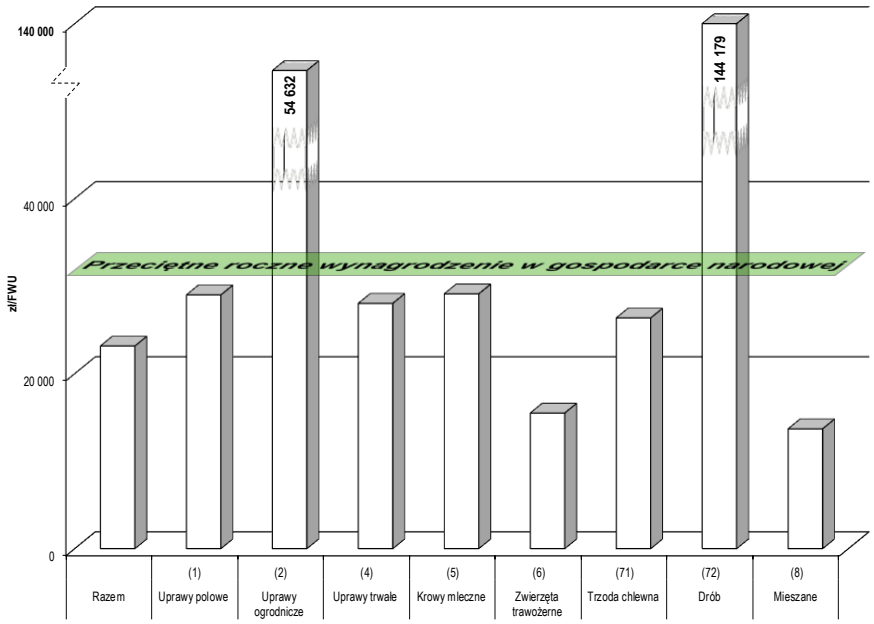

W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych poziom dopłat operacyjnych przewyższył wartość osiągniętego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR). Oznacza to, że w tych gospodarstwach dopłaty do działalności operacyjnej nie tylko tworzyły dochód, ale również współfinansowały koszty bieżącej działalności. Gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych otrzymały najwyższe spośród wszystkich grup dopłaty w przeliczeniu na gospodarstwo. Udział dopłat w DzRGR wynosił w nich 66%. Najniższym udziałem dopłat w DzRGR charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu oraz w uprawach ogrodniczych (po 12%) (Wykres 2.1-24).

Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

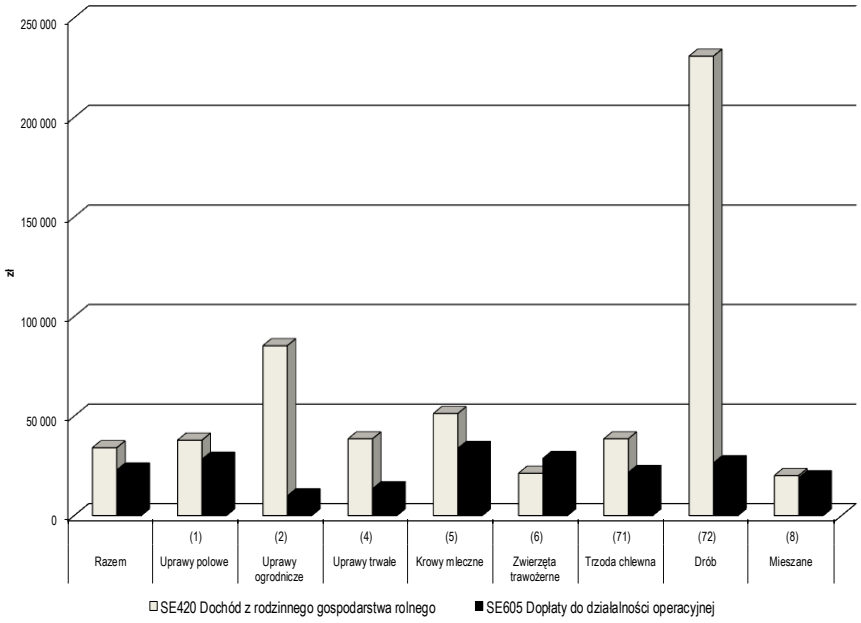

Analizując Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26 obserwujemy, że wartość dodana netto na powierzchnię użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na powierzchnię użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynosiły odpowiednio: 18 926 zł/ha i 18 080 zł/ha). Wynikało to z faktu intensywnego użytkowania relatywnie niewielkiej powierzchni użytków rolnych, gdzie produkcja opierała się na kilkukrotnych zbiorach z tej samej powierzchni. Na drugim miejscu znalazły się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu, osiągając również dobre wyniki (odpowiednio: 13 283 zł i 13 319 zł). Najsłabsze wyniki w przeliczeniu na 1 ha osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (1 349 zł/ha i 1 521 zł/ha).

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

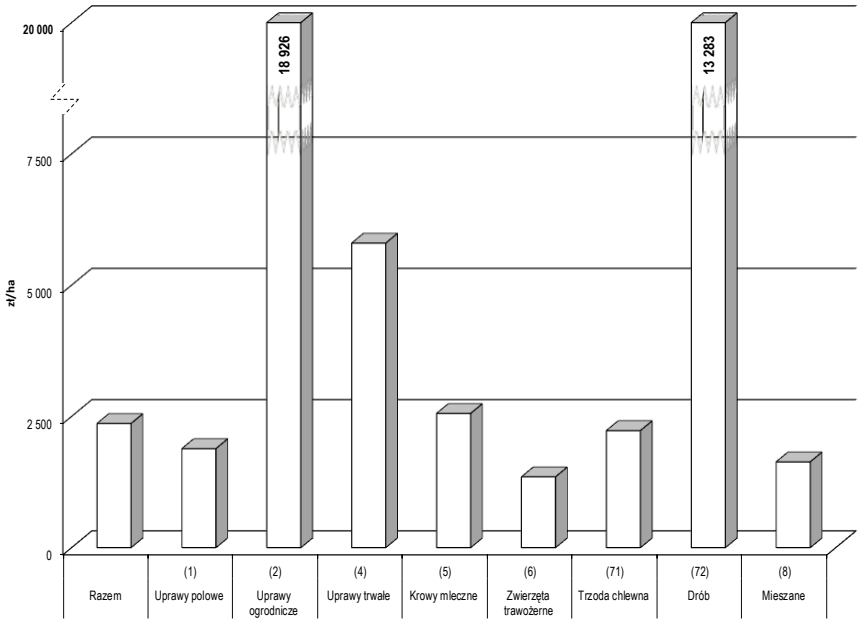

Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

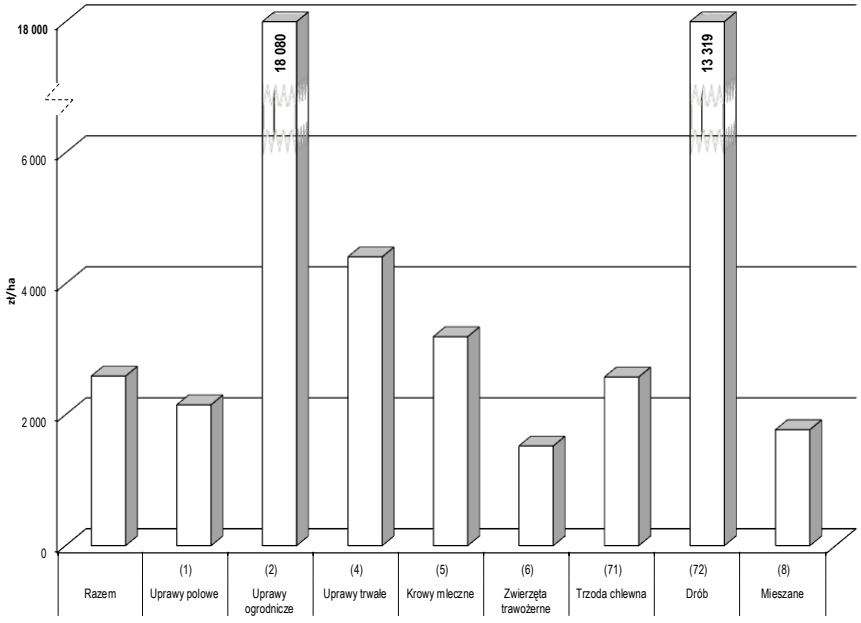

Struktura aktywów jest jednym z czynników decydujących o tempie krążenia środków ulokowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza tempo krążenia środków. Polskie gospodarstwa charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych, sięgającym 91% w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i uprawach polowych. Jest to charakterystyczne dla rolnictwa bazującego w większości na własnych zasobach ziemi rolniczej. Najniższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie drobiu, w których osiągnął 82% (patrz: Wykres 2.1-27).

Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

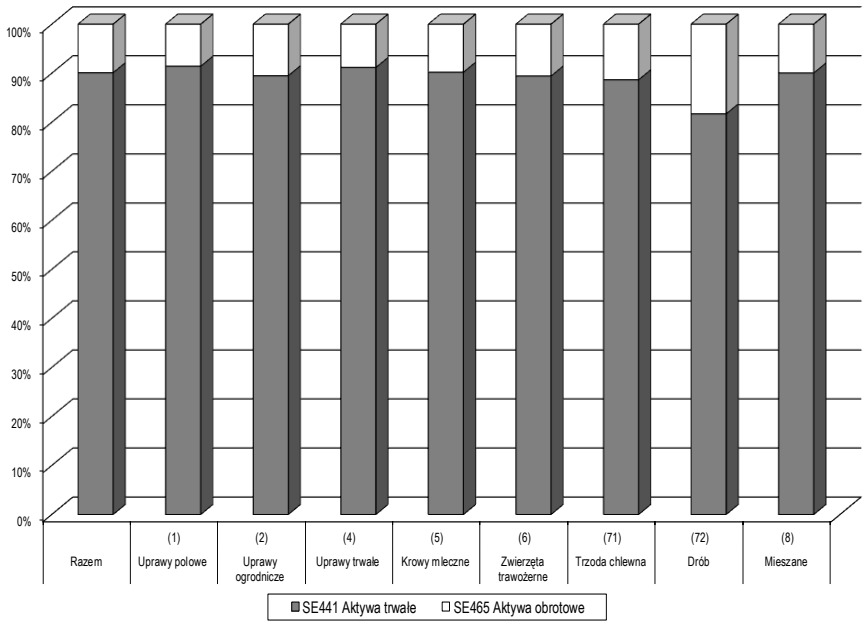

W strukturze aktywów trwałych w większości typów rolniczych dominowała wartość ziemi. Jedynie w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych i w chowie drobiu w strukturze aktywów trwałych dominowały budynki, które ze względu na specyfikę produkcji decydują o możliwościach wytwórczych. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych oraz w chowie zwierząt trawożernych w strukturze aktywów trwałych zaznaczał się udział zwierząt stada podstawowego (odpowiednio: 7,4% oraz 3,4%). W gospodarstwach z produkcją mieszaną oraz specjalizujących się w chowie trzody chlewnej udział stada podstawowego w aktywach trwałych stanowił odpowiednio: 1,6% oraz 1,4%, natomiast w pozostałych grupach był bliski 0%. Udział maszyn, urządzeń i środków transportu był w poszczególnych typach gospodarstw na podobnym poziomie i wynosił od 14% do 21% (patrz: Wykres 2.1-28).

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

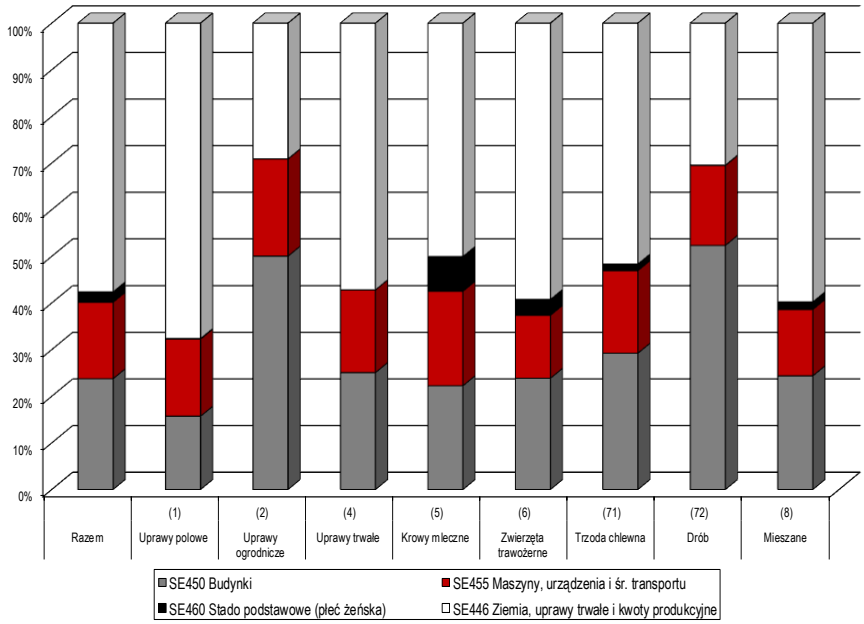

Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych miała także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych. W typach gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych, ogrodniczych, chowie krów mlecznych oraz chowie drobiu większą część aktywów obrotowych stanowiły pozostałe aktywa obrotowe, zaś w gospodarstwach mieszanych zapasy produktów rolnych. W gospodarstwach typu „Zwierzęta trawożerne" oraz „Trzoda chlewna" w strukturze aktywów obrotowych dominował udział stada obrotowego (patrz: Wykres 2.1-29).

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

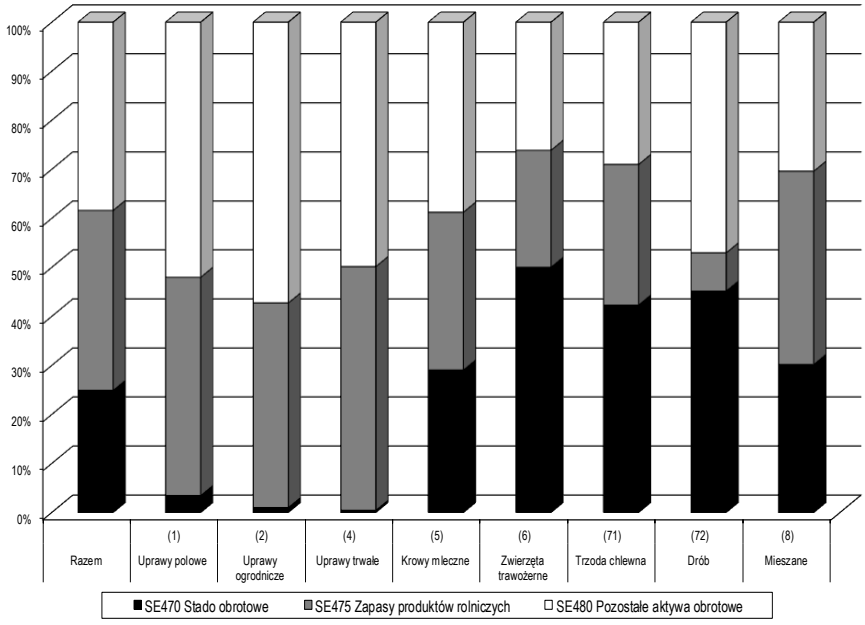

W strukturze pasywów we wszystkich typach rolniczych gospodarstw dominował kapitał własny. Zdecydowanie wyższy od przeciętnego poziom zadłużenia występował w gospodarstwach drobiarskich (ok. 14%). W kapitale obcym wszystkich typów gospodarstw dominowało zadłużenie długoterminowe (65% – 78% zadłużenia ogółem) (patrz: Wykres 2.1-30).

Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

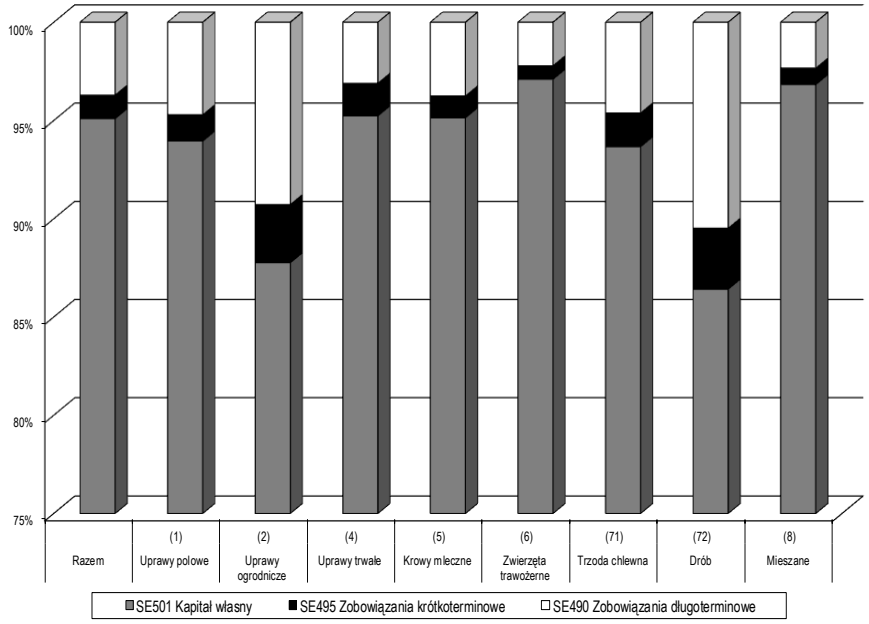

Przepływy pieniężne (2)[8] ukazują zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania działalności. Wartość relacji tego miernika do aktywów ogółem zawierała się w granicach od 0,05 do 0,15, najwyższy poziom osiągając w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie drobiu oraz w gospodarstwach ogrodniczych. (Wykres 2.1-31).

[8] Przepływ pieniężny (2) (SE530) - ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku – stan zobowiązań na początek roku.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

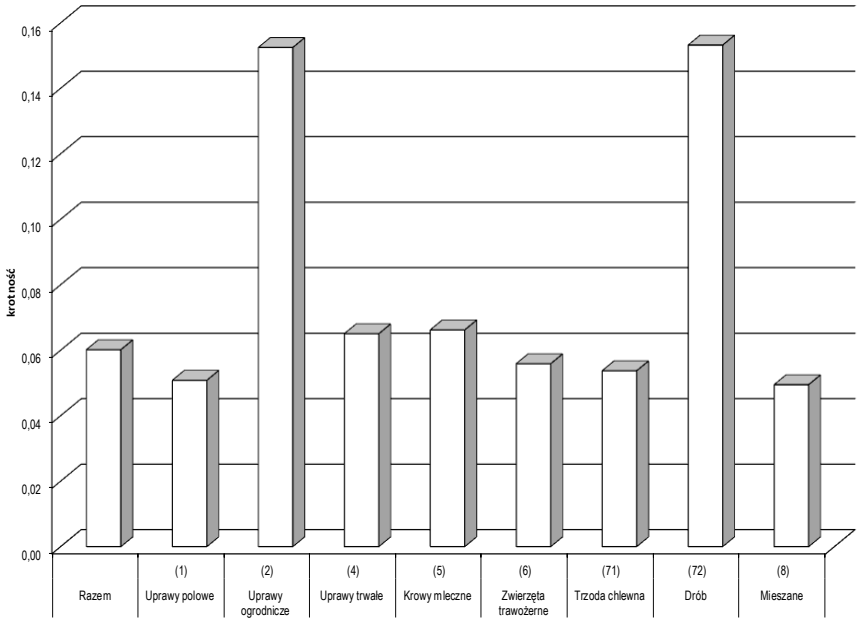

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych osób fizycznych według klas wielkości ekonomicznej

Biorąc pod uwagę obszar użytków rolnych zajmowany przez poszczególne grupy gospodarstw najbardziej dominującą grupą były gospodarstwa małe (od 8 tys. do 25 tys. euro). Drugą grupą pod względem ilości zajmowanych użytków rolnych były gospodarstwa średnio-małe (od 25 tys. do 50 tys. euro). Gospodarstwa te w sumie zajmowały 58,4% powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa bardzo małe użytkowały 18% użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-1).

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

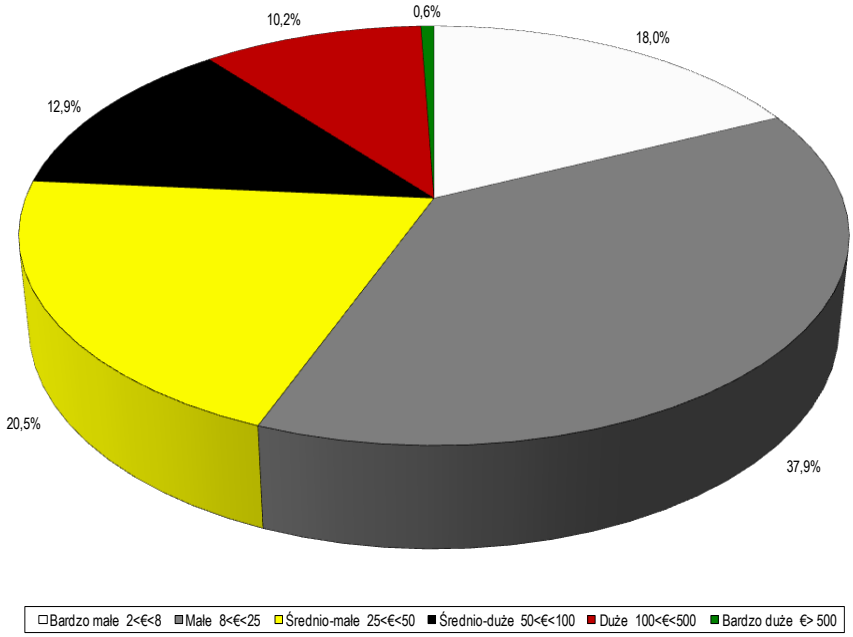

W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej poniżej 50 tys. euro skoncentrowane było 61,4% ogólnego pogłowia inwentarza żywego przeliczonego na jednostkę LU (patrz: Wykres 2.2-2).

Wykres 2.2-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

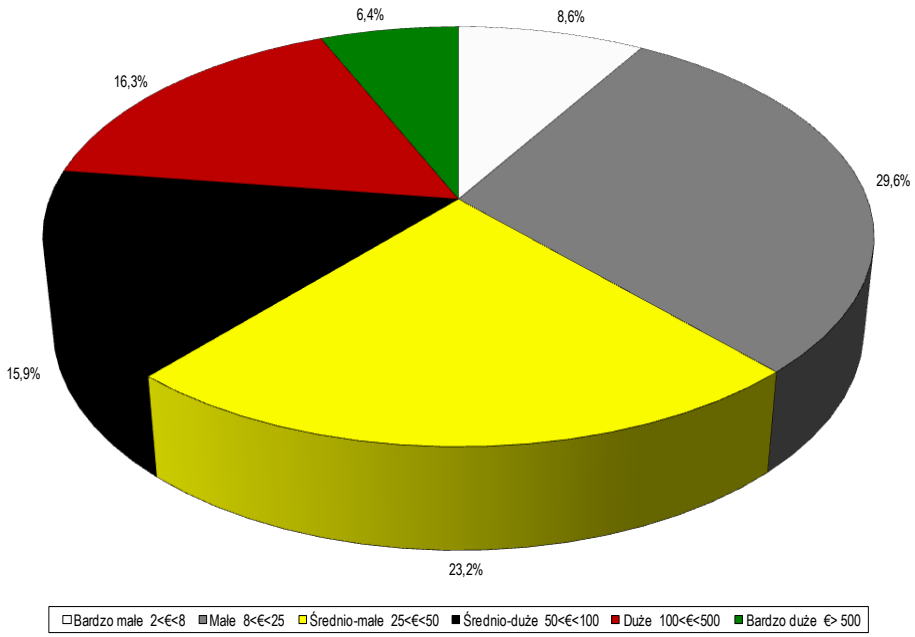

W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU wiodącą rolę odgrywały gospodarstwa bardzo małe i małe, które skupiały 71,7% ogółu nakładów (patrz: Wykres 2.2-3).

Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

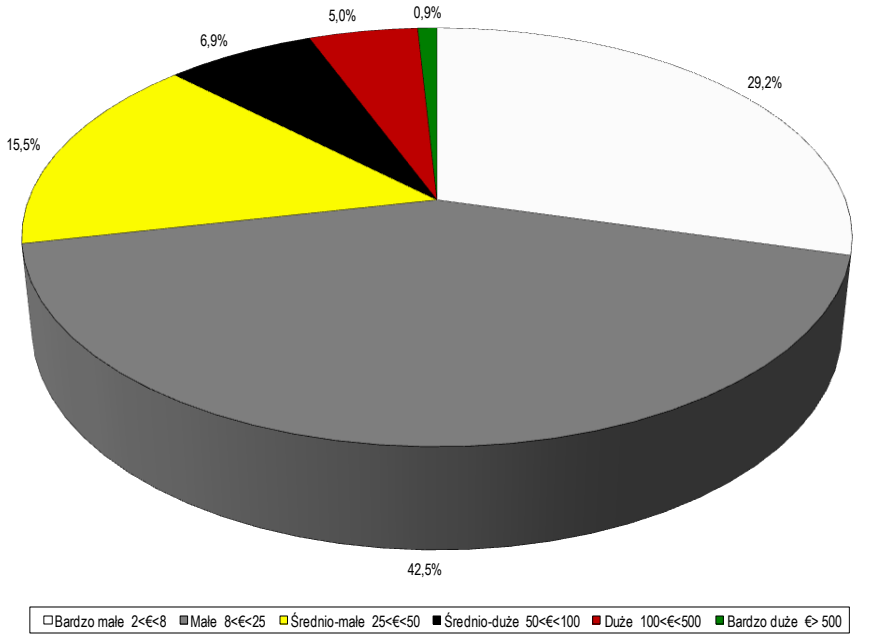

Największy udział w wytwarzaniu Standardowej Produkcji miały gospodarstwa małe (31,2%), a najmniejszy gospodarstwa bardzo duże (4,2%) (patrz: Wykres 2.2-4).

Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

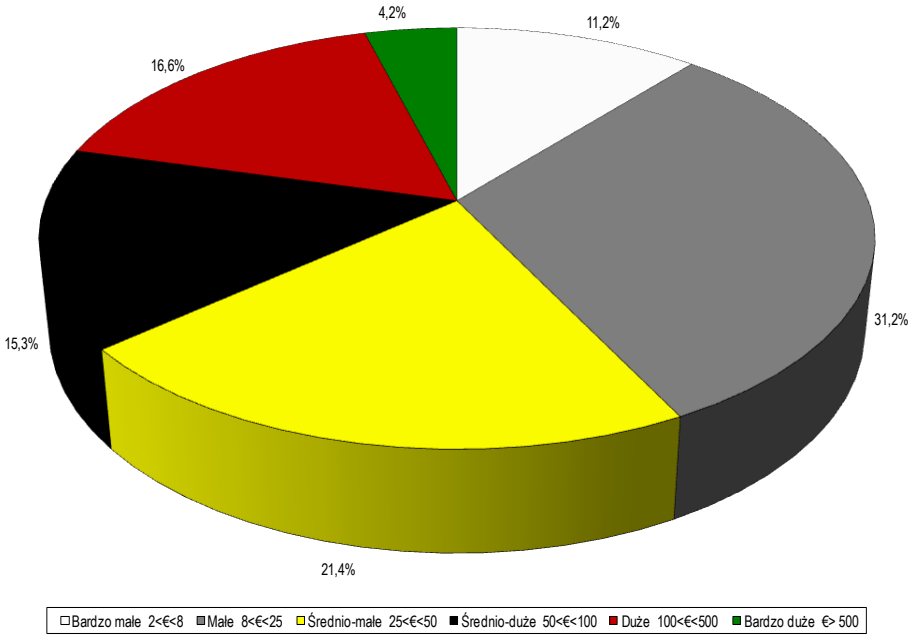

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych osób fizycznych według klas wielkości ekonomicznej

Średnio w gospodarstwach rolnych osób fizycznych nakłady pracy wynosiły 1,6 AWU ze znacznym udziałem pracy własnej (90%).

Poziom nakładów pracy rósł wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej. Wykorzystanie własnej siły roboczej we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw wynosiło od 1,2 do 1,9 FWU. Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 100 tys. euro opierały się głównie na własnej sile roboczej, co podkreśla ich rodzinny charakter. W gospodarstwach największych (powyżej 500 tys. euro) przewaga pracy najemnej nad własną była około 5-krotna (patrz: Wykres 2.2-5).

Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

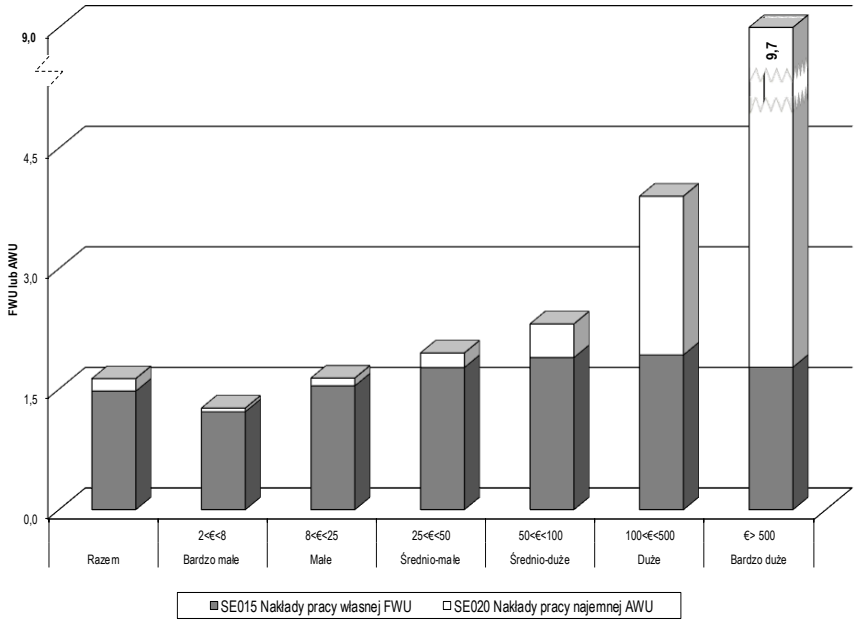

Zasadniczo w strukturze użytków rolnych będących w użytkowaniu gospodarstw, dominowały grunty własne. Udział dzierżawy rósł wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstw: z 10% w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 8 tys. euro) do 32% w gospodarstwach dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro). Natomiast w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) udział ten zmniejszył się i wyniósł 12% (patrz: Wykres 2.2-6).

Wykres 2.2-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

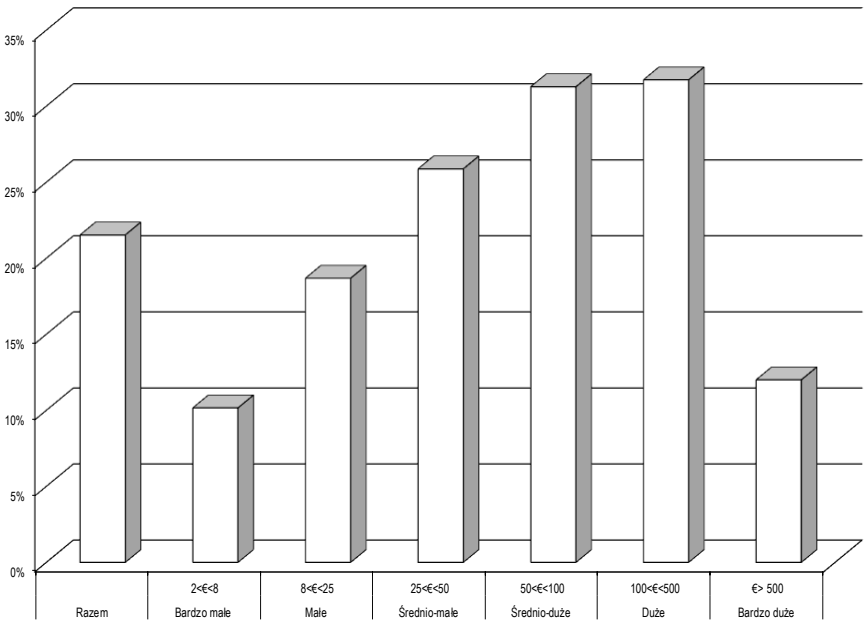

Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych średnio wynosiła 6 357 zł/ha dla ogółu gospodarstw osób fizycznych i wzrastała wraz z klasą wielkości ekonomicznej od 3 595 zł/ha do 53 901 zł/ha. Gospodarstwa największe osiągnęły prawie 15-krotnie lepsze wyniki produkcji w przeliczeniu na 1 ha niż gospodarstwa bardzo małe (patrz: Wykres 2.2-7).

Wykres 2.2-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

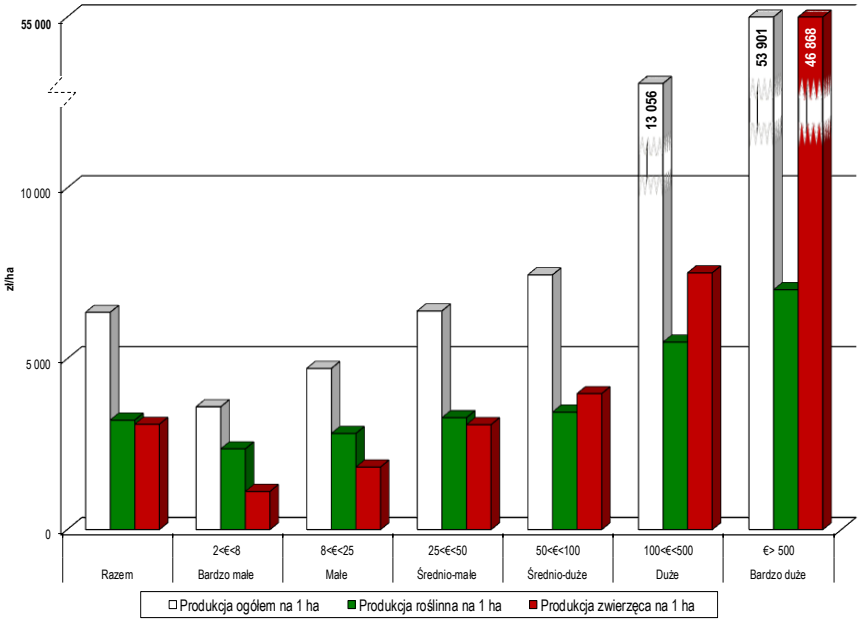

Średnio w gospodarstwach rolnych osób fizycznych w strukturze produkcji ogółem nieznacznie przeważała produkcja roślinna. Analizując poszczególne klasy wielkości ekonomicznej produkcja roślinna dominowała w gospodarstwach od bardzo małych do średnio-małych. Pozostała produkcja nie miała istotnego wpływu na wartość wytworzonej produkcji ogółem, a jej udział malał wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstwa, od 3,2% w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 8 tys. euro) do 0,02% w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) (patrz: Wykres 2.2-8).

Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

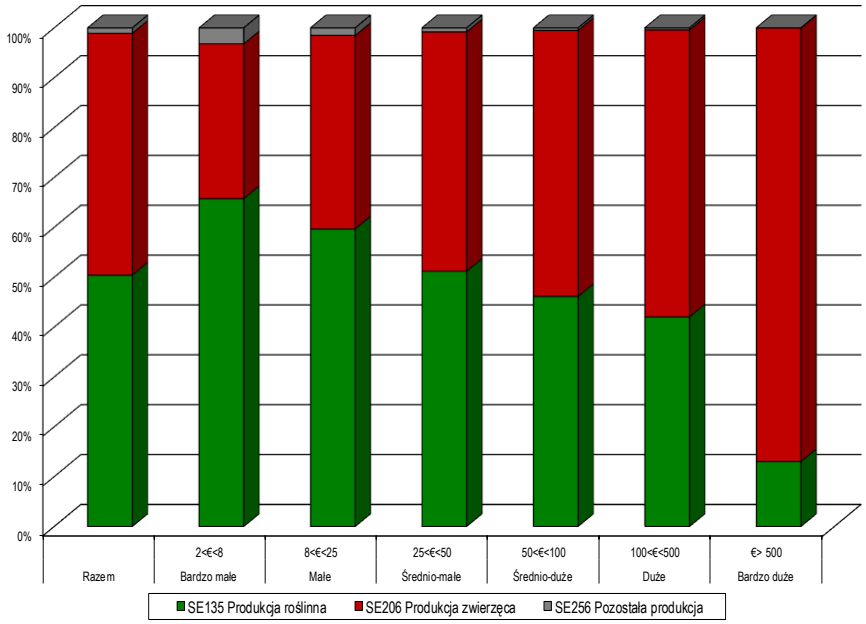

Wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego oraz zużycie wewnętrzne zajmowały w strukturze produkcji coraz mniejszy udział. Udział przekazań do gospodarstwa domowego spadał z 4% w gospodarstwach bardzo małych do 0,01% w gospodarstwach bardzo dużych. Zużycie wewnętrzne najmniejsze było w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) i wynosiło ok. 3%, natomiast w gospodarstwach bardzo małych stanowiło ok. 17% (patrz: Wykres 2.2-9).

Wykres 2.2-9 Udział przekazań produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

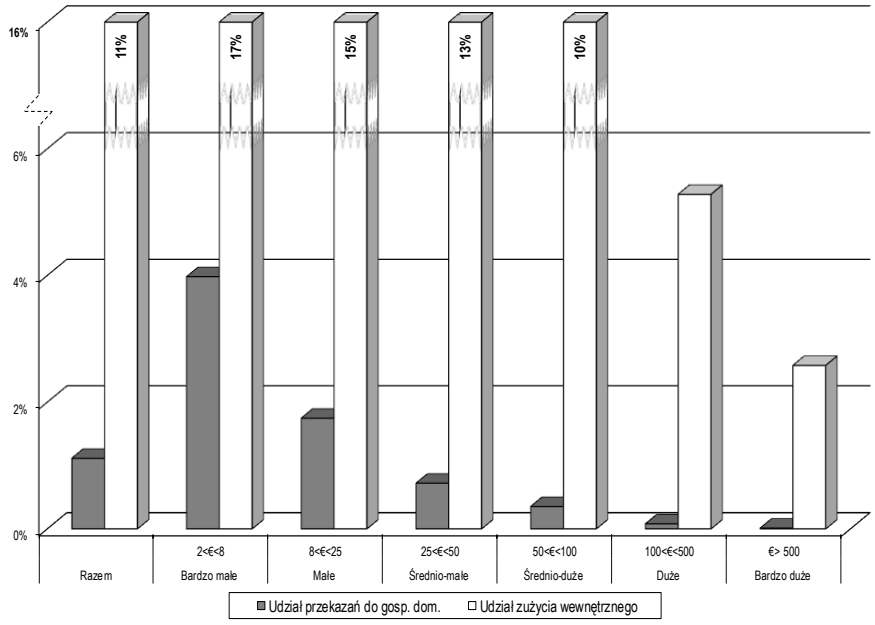

Wartość produkcji zwierzęcej na 1 sztukę przeliczeniową zwierząt (LU) średnio dla gospodarstw osób fizycznych wyniosła 4 095 zł/LU. Wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej następował jej wzrost do gospodarstw dużych, w których produktywność zwierząt wyniosła 6 225 zł/LU (dla porównania w gospodarstwach bardzo małych wartość ta wyniosła 3 093 zł/LU). Wynikało to z kierunku specjalizacji i struktury produkcji tych gospodarstw. W gospodarstwach bardzo dużych produkcja zwierzęca na 1 LU była mniejsza niż w gospodarstwach dużych. Gospodarstwa największe posiadały najwięcej zwierząt liczonych w LU średnio na jeden podmiot i wykorzystując efekt skali osiągały znacznie wyższą wartość produkcji zwierzęcej pomimo mniejszej produkcji z jednostki przeliczeniowej (patrz: Wykres 2.2-10 oraz Wykres 2.2-8).

Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

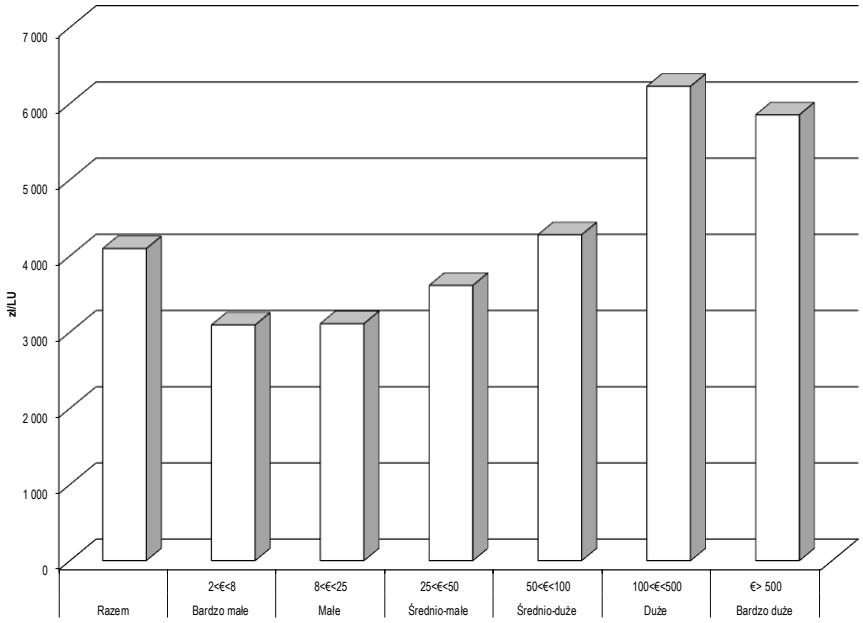

Intensywność produkcji, określana na podstawie poniesionych kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych, zwiększała się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poziom kosztów ogólnogospodarczych najniższy był w grupie gospodarstw małych, natomiast najwyższy w gospodarstwach bardzo dużych, w których wynosił ok. 3 849 zł/ha (patrz: Wykres 2.2-11). Wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej w gospodarstwach rolnych zwiększeniu ulegała produkcja zwierzęca, a co za tym idzie – ponoszone na nią koszty, które nie miały bezpośredniego przełożenia na posiadaną powierzchnię użytków rolnych.

Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

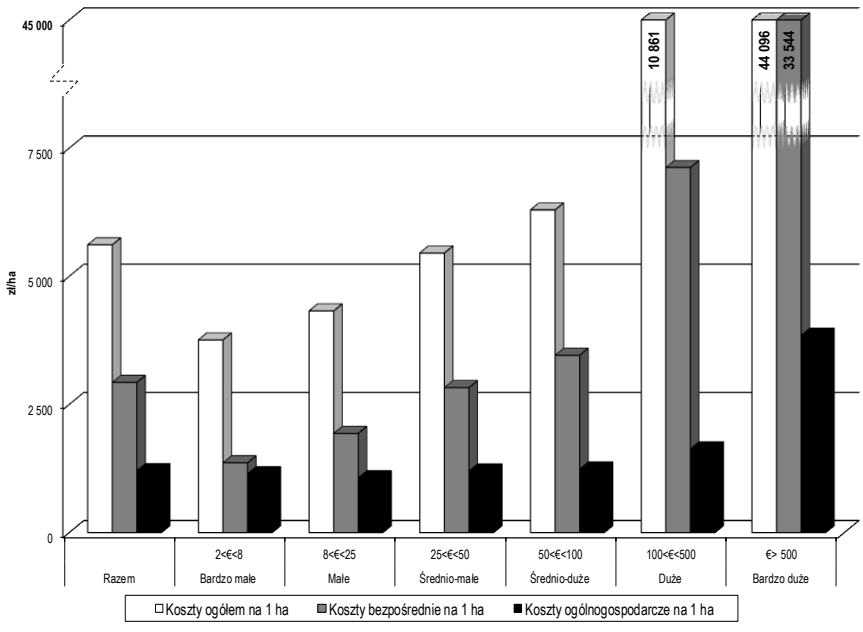

W strukturze kosztów ogółem udział kosztów bezpośrednich rósł wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej. Natomiast udział amortyzacji w kosztach malał wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (z ok. 29% do ok. 8%). Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu w środki trwałe małych gospodarstw – w takim wypadku koszty utrzymania znacznej liczby nie wykorzystanych w pełni środków trwałych zmniejszały dochód gospodarstw. Ogólnie udział kosztów ogólnogospodarczych malał wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (z ok. 31% do ok. 9%) (patrz: Wykres 2.2-12).

Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

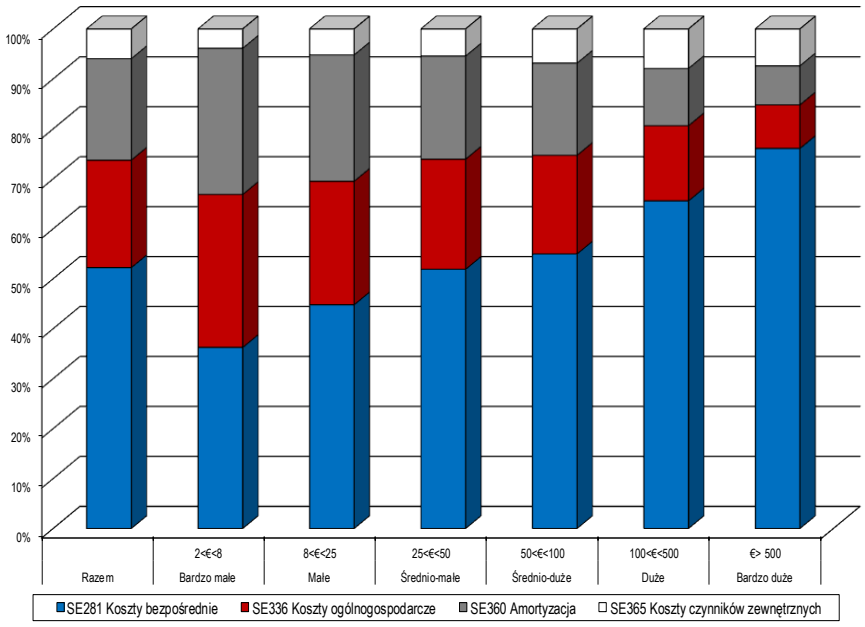

Analiza kosztu wytworzenia 1 zł produkcji pokazuje, że w 2015 roku w najmniej korzystnej sytuacji były gospodarstwa bardzo małe (poniżej 8 tys. euro). W celu wytworzenia 1 zł produkcji ogółem musiały zaangażować 1,05 zł kosztów, co oznacza, że działalność musiała być finansowana zewnętrznymi środkami (w tym dotacjami). Wiązało się to również z zaniechaniem inwestycji odtworzeniowych. Wraz ze zwiększaniem się klasy wielkości ekonomicznej relacja kosztów ogółem do produkcji ogółem zmniejszała się. Gospodarstwa bardzo duże na wytworzenie 1 zł produkcji ponosiły 0,82 zł kosztów (patrz: Wykres 2.2-13).

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

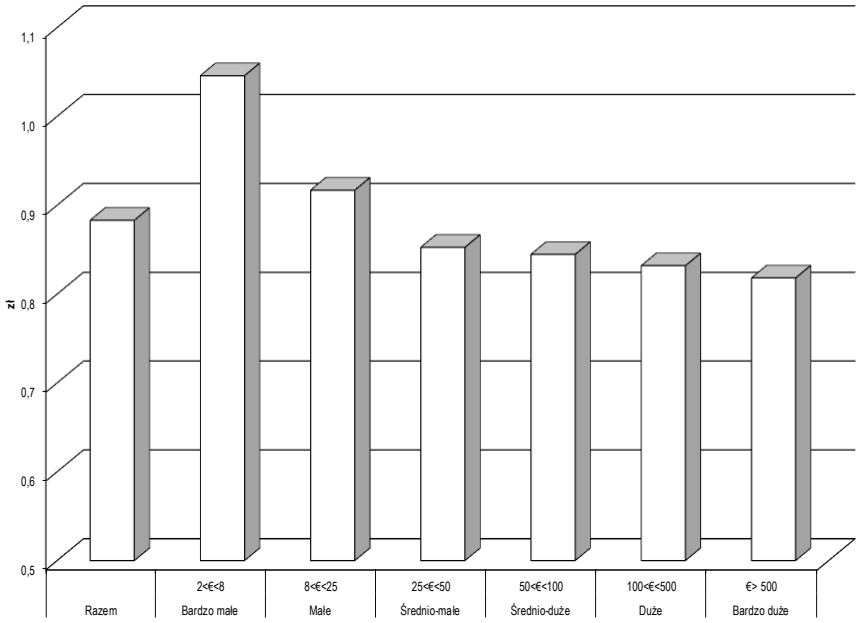

Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem wykazywała tendencję rosnącą wraz ze zwiększaniem się klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw. Najniższa była w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 8 tys. euro), w których wyniosła ok. 38%. Najwyższy poziom kosztów bezpośrednich w porównaniu do produkcji ogółem (ok. 62%) wystąpił w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) (patrz: Wykres 2.2-14).

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

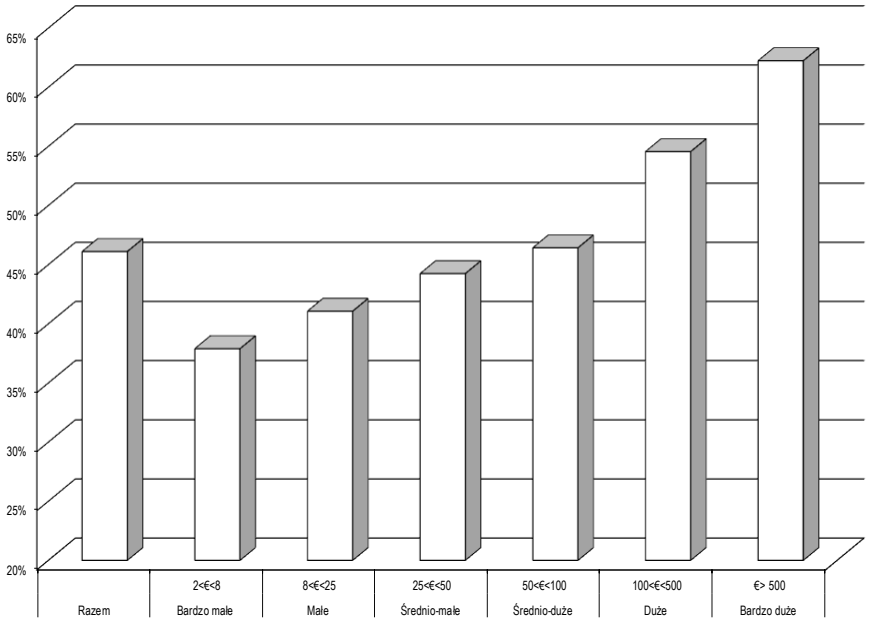

W większości grup największy udział w strukturze kosztów bezpośrednich zajmowały pasze dla zwierząt ziarnożernych, osiągając w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) poziom 84%. Udział kosztu nawozów malał wraz ze zwiększaniem się klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw od 26% do 3%. Udział kosztu nasion i sadzonek zawierał się w granicach 7 – 14%. Udział kosztu środków ochrony roślin najwyższy był w grupie gospodarstw małych i wynosił 10%, a następnie malał wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej do 1%. Pozostałe koszty bezpośrednie zarówno do produkcji roślinnej jak i zwierzęcej nie miały znaczącego udziału. Żadna z analizowanych grup nie wykazała kosztów bezpośrednich produkcji leśnej na poziomie przewyższającym 0,1% kosztów bezpośrednich ogółem (patrz: Wykres 2.2-15).

Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

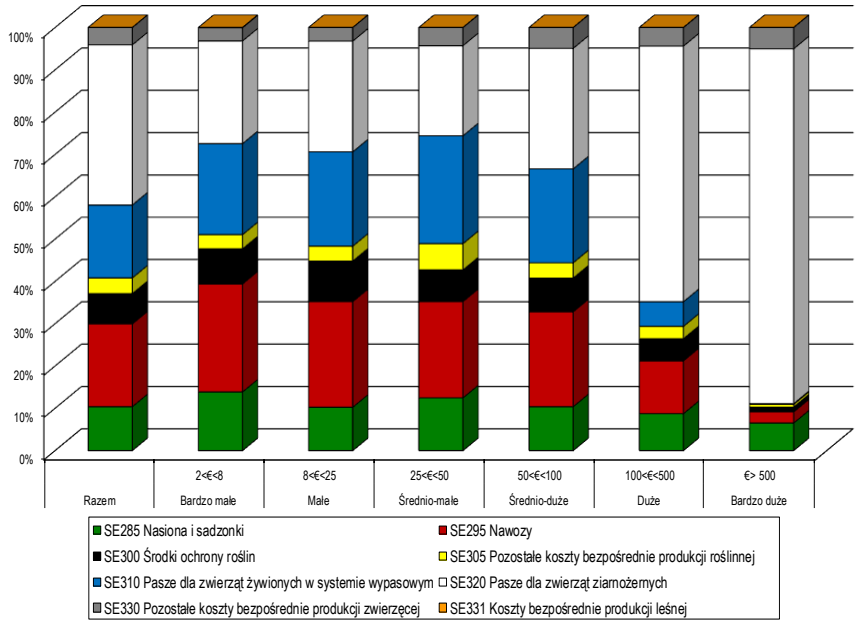

Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych bardzo silnie związane były z klasą wielkości ekonomicznej gospodarstw. Koszt nawozów w gospodarstwach bardzo dużych był ponad 2-krotnie wyższy niż w gospodarstwach bardzo małych. Koszty ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha rosły wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej. Koszt nasion w gospodarstwach bardzo dużych był ponad 11-krotnie wyższy niż w gospodarstwach bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-16). W największej klasie wielkości ekonomicznej występują gospodarstwa specjalistyczne, kupujące drogie kwalifikowalne nasiona i sadzeniaki oraz producenci pieczarek, którzy ponoszą znaczne koszty nasion na powierzchnię nie kwalifikowaną do użytków rolnych.

Wykres 2.2-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

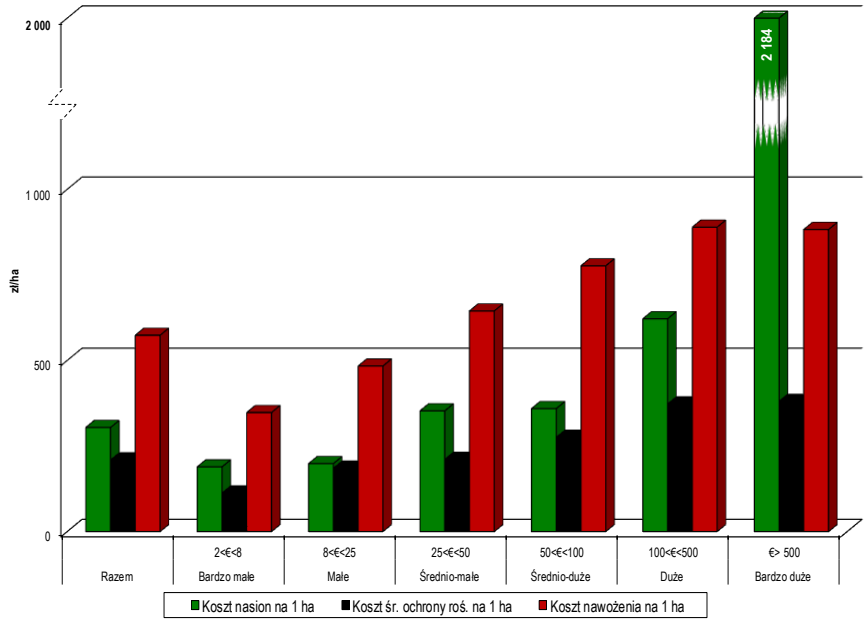

Z klasą wielkości ekonomicznej bardzo wyraźnie wiązały się również koszty energii oraz paliw silnikowych i grzewczych ponoszone na 1 ha użytków rolnych. W gospodarstwach największych (powyżej 500 tys. euro) pozycja ta była prawie 5-krotnie wyższa niż w gospodarstwach najmniejszych (poniżej 8 tys. euro) (patrz: Wykres 2.2-17).

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

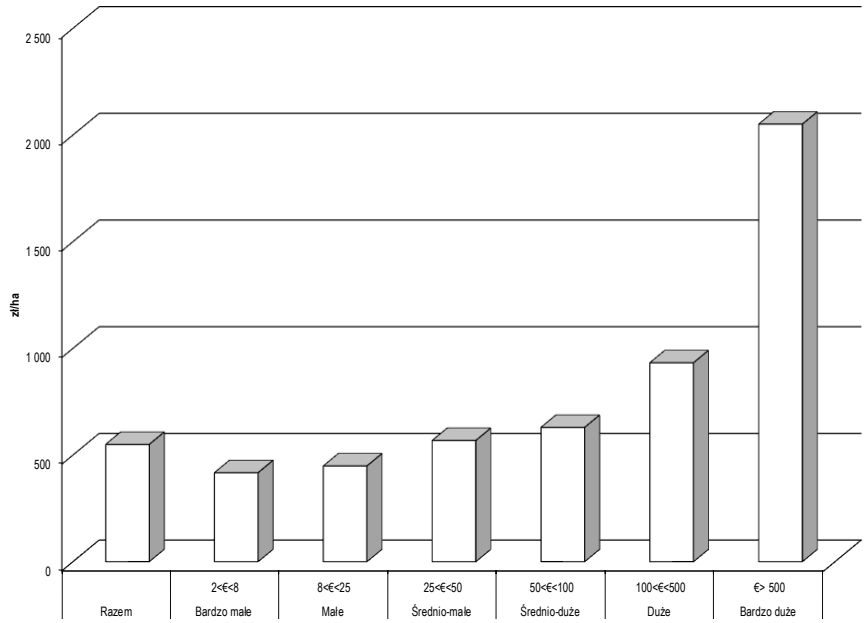

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Amortyzacja stanowiła 50% wartości dodanej brutto w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 8 tys. euro) i jej udział w wartości dodanej brutto zmalał do 20% w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) (patrz: Wykres 2.2-18). Potwierdza to negatywny wpływ zbyt dużej liczby środków trwałych na dochód (porównaj także: Wykres 2.2-12).

Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

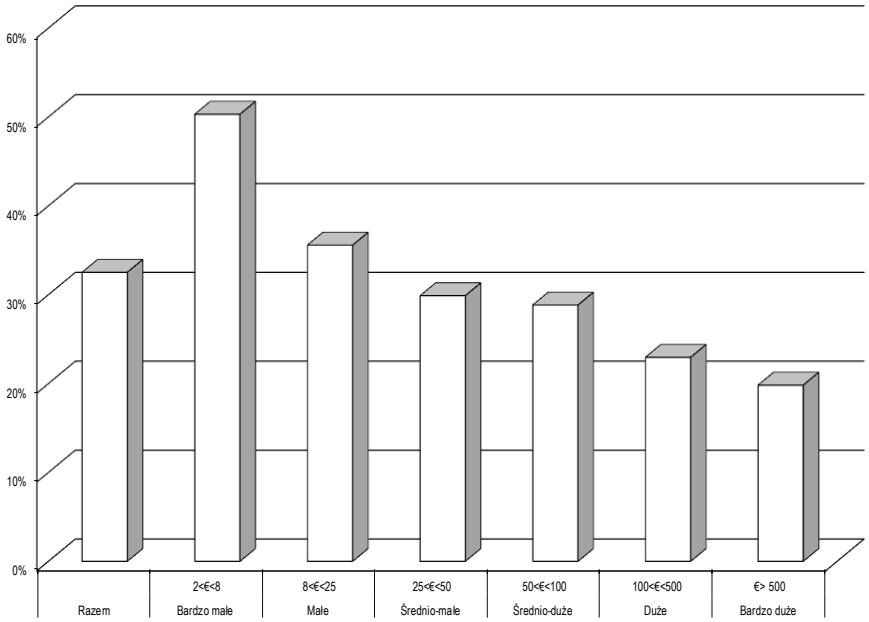

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto (WDN) najwyższy był w gospodarstwach bardzo dużych i wynosił 23%. Potwierdza to fakt znacznie intensywniejszego wykorzystania czynników zewnętrznych. Znaczącym elementem był w tych gospodarstwach koszt pracy najemnej (porównaj: Wykres 2.2-5), której opłata stanowiła 93% wartości tych kosztów, a stosunek do wartości dodanej netto wynosił 22%. Gospodarstwa te były więc najbardziej wrażliwe zmiany na lokalnym rynku pracy (patrz: Wykres 2.2-19).

Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

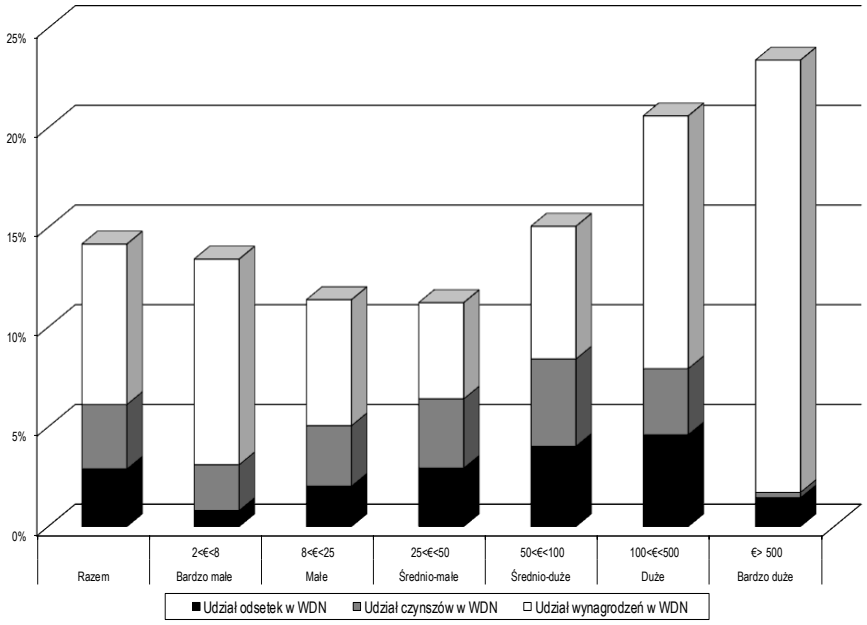

Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha wykazywały tendencję wzrostową wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw. W grupie gospodarstw bardzo małych wynosiły one 695 zł/ha, natomiast w grupie gospodarstw bardzo dużych 3 671 zł/ha (patrz: Wykres 2.2-20).

Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

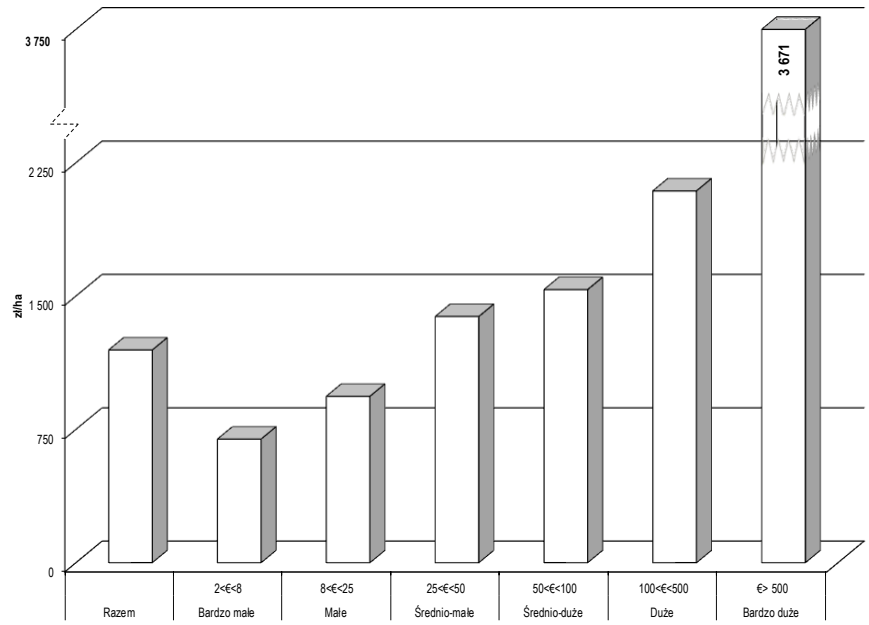

W przypadku kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej na 1 LU największe koszty wystąpiły w gospodarstwach dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro) i wyniosły 4 168 zł/LU. Najniższe koszty (1 700 zł/LU) wystąpiły w gospodarstwach małych i średnio-małych (patrz: Wykres 2.2-21).

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

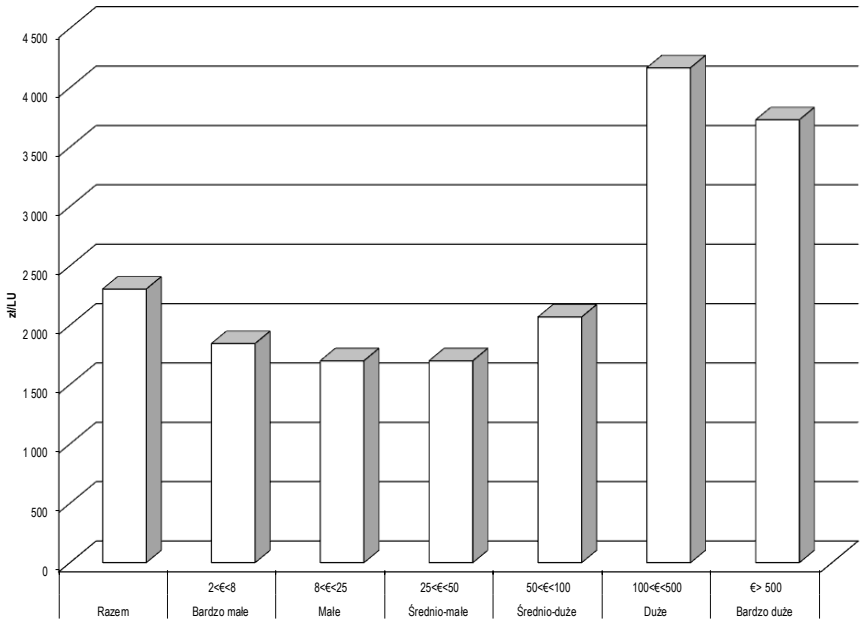

W wartości dodanej netto wypracowanej w gospodarstwach osób fizycznych na osobę pełnozatrudnioną (AWU) występowały zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 25 tys. euro. Gospodarstwa o klasie wielkości ekonomicznej przekraczającej ten próg uzyskały wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej[9], podczas gdy gospodarstwa w klasach wielkości ekonomicznej poniżej 25 tys. euro osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki. W gospodarstwach tych stosunek wartości dodanej netto na jednego pełnozatrudnionego do przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej stanowił odpowiednio: 22% w gospodarstwach bardzo małych oraz 59% w gospodarstwach małych (patrz: Wykres 2.2-22).

[9] Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 31 960 zł w 2015 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

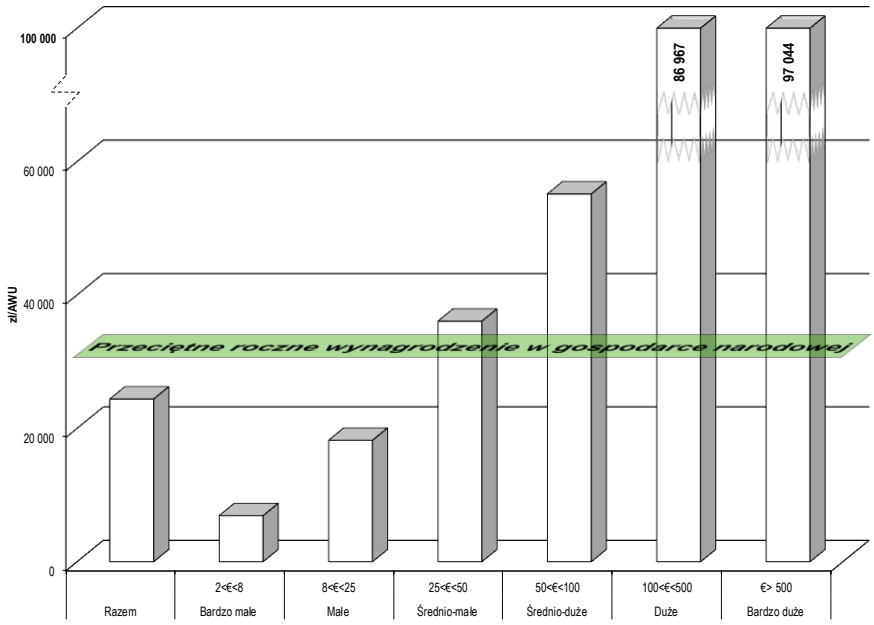

Analizując rozkład dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) przypadającego na osobę pełnozatrudnioną rodziny (FWU) również granicą była wielkość ekonomiczna na poziomie 25 tys. euro. Skala dysproporcji była zdecydowanie większa niż przy wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był około 15-krotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Miało to związek ze znacznym zaangażowaniem najemnej pracy w działalności tych gospodarstw (porównaj Wykres 2.2-5). W gospodarstwach bardzo małych (poniżej 8 tys. euro) DzRGR w przeliczeniu na FWU stanowił 19% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, natomiast w gospodarstwach małych 53% (patrz: Wykres 2.2-23).

Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

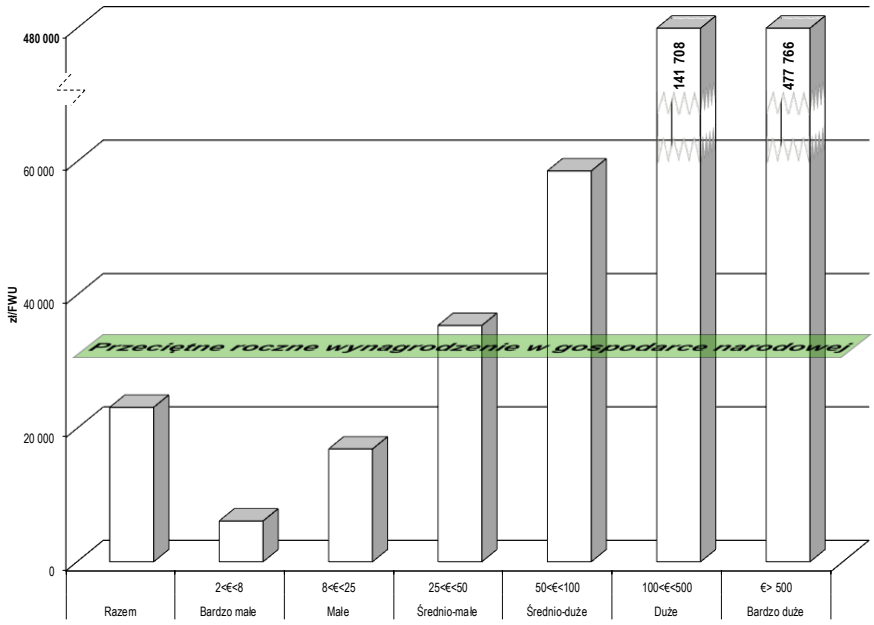

W przeliczeniu na gospodarstwo dopłaty do działalności operacyjnej najwyższe były w gospodarstwach dużych. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego rósł wraz ze zwiększaniem się klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Najwyższa relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (134%) występowała w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 8 tys. euro). Oznacza to, że w tej grupie gospodarstw dopłaty pokrywały nadwyżkę kosztów nad produkcją. Wartość tej relacji zmniejszała się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej osiągając poziom 9% w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) (patrz: Wykres 2.2-24).

Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

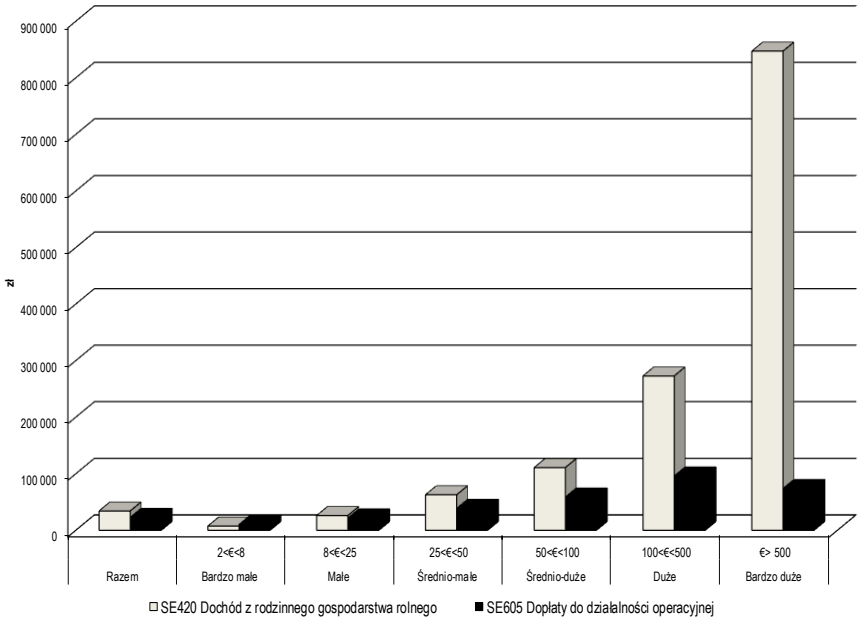

Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw. Wartość ta rosła w miarę wzrostu klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw i w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) wynosiła ok. 13 929 zł/ha – dla porównania w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 8 tys. euro) było to ok. 1 087 zł/ha (Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

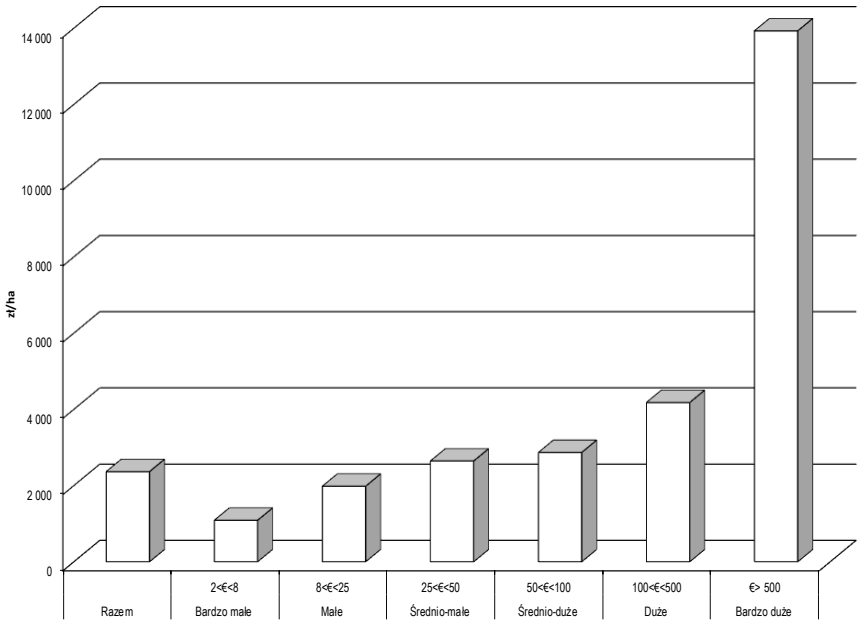

W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych zależności układają się podobnie jak na wykresie poprzednim (porównaj: Wykres 2.2-25 i patrz: Wykres 2.2-26).

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

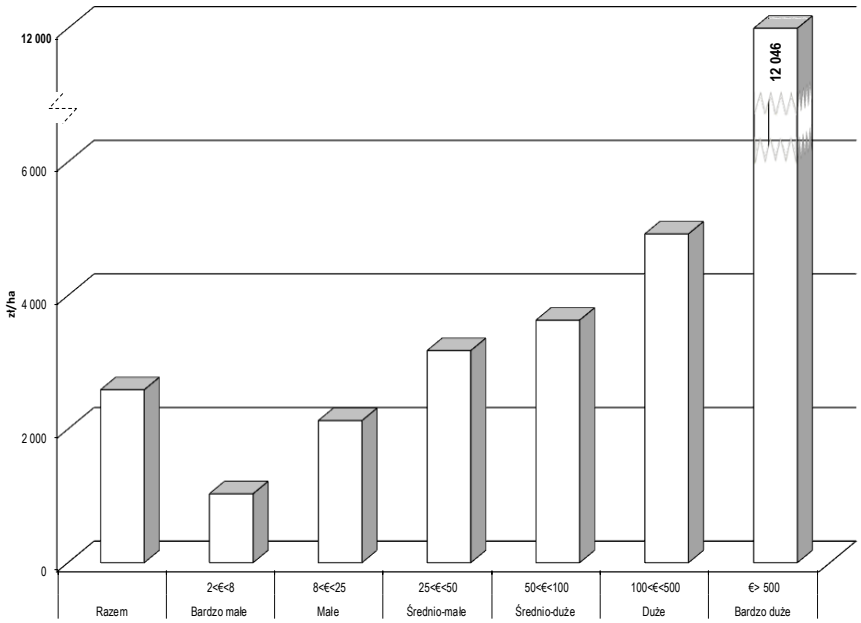

Wraz ze zmianą klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw zmianie ulegała również struktura aktywów w gospodarstwach rolnych. Udział aktywów trwałych zmniejszał się wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstwa (z 92% w gospodarstwach bardzo małych do 75% w gospodarstwach bardzo dużych) (patrz: Wykres 2.2-27).

Wykres 2.2-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

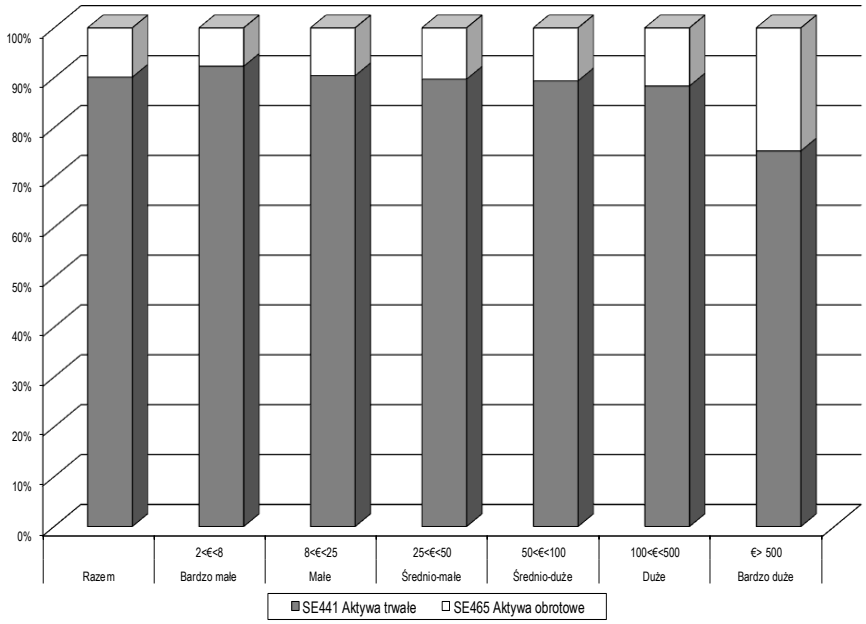

W strukturze aktywów trwałych wszystkich gospodarstw dominowały ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne. Udział tych środków w gospodarstwach bardzo małych wynosił 61%, a następnie malał do 45% w gospodarstwach bardzo dużych. Najwyższy udział maszyn, urządzeń i środków transportu (23%) wystąpił w gospodarstwach średnio-dużych, a budynków – w gospodarstwach bardzo dużych (38%). Zwierzęta stada podstawowego stanowiły znikomy procent aktywów trwałych (od 1% do 4%) (patrz: Wykres 2.2-28).

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

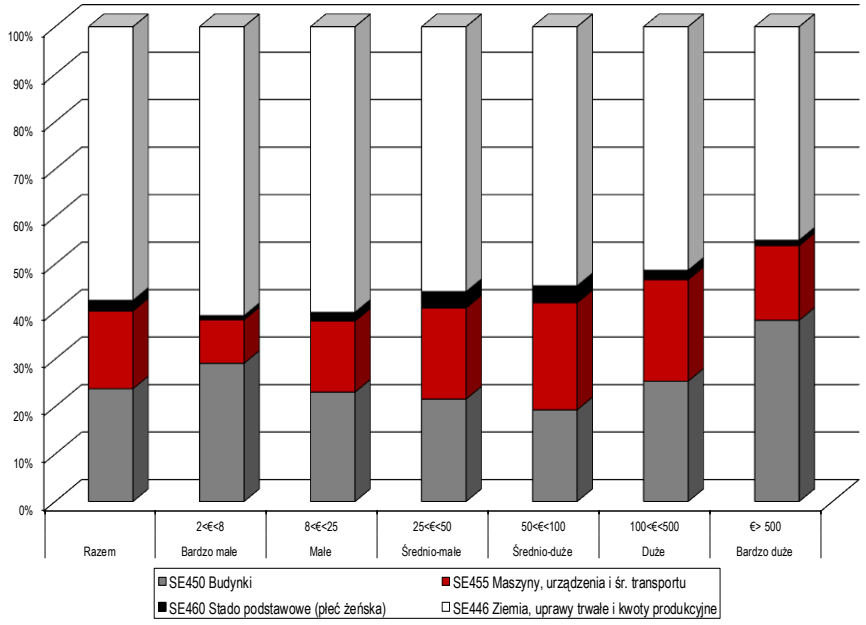

W strukturze aktywów obrotowych gospodarstw małych (od 8 tys. do 25 tys. euro) dominowały zapasy produktów rolniczych. W gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) największy udział w aktywach obrotowych stanowiło stado obrotowe, a w pozostałych klasach wielkości ekonomicznej – pozostałe aktywa obrotowe (patrz: Wykres 2.2-29).

Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

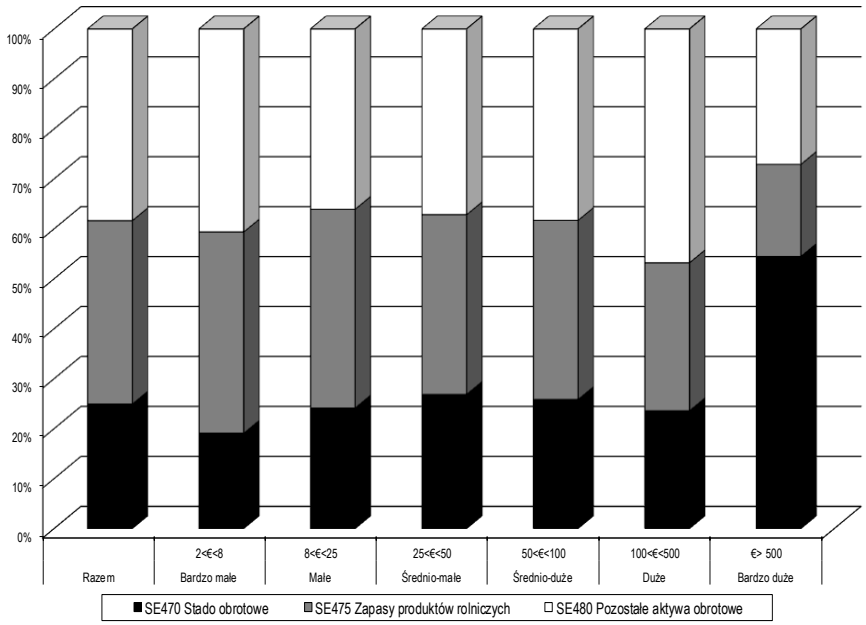

Struktura pasywów wykazywała również silny związek z klasą wielkości ekonomicznej gospodarstw. Udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku rósł do gospodarstw dużych, w których zadłużenie wynosiło 16%. W gospodarstwach bardzo dużych udział zobowiązań w pasywach ogółem wyniósł 10%. W strukturze zobowiązań we wszystkich gospodarstwach przeważały kredyty długoterminowe (patrz: Wykres 2.2-30).

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

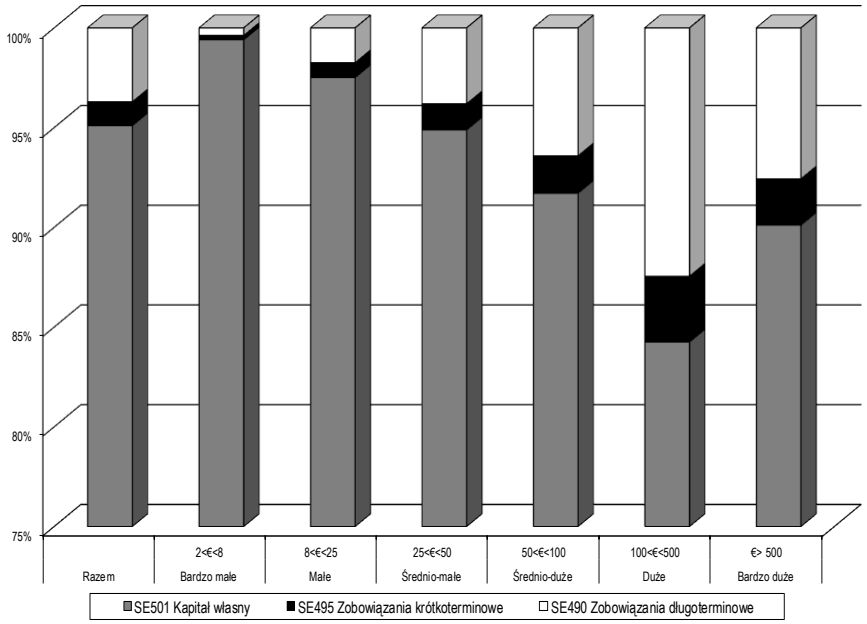

Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem określa stopę zwrotu z zainwestowanego kapitału[10]. Najwyższa relacja (0,17) wystąpiła w gospodarstwach bardzo dużych. W gospodarstwach od 8 tys. euro do 100 tys. euro kształtowała się na poziomie 0,06, natomiast w gospodarstwach bardzo małych 0,05 (patrz: Wykres 2.2-31).

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

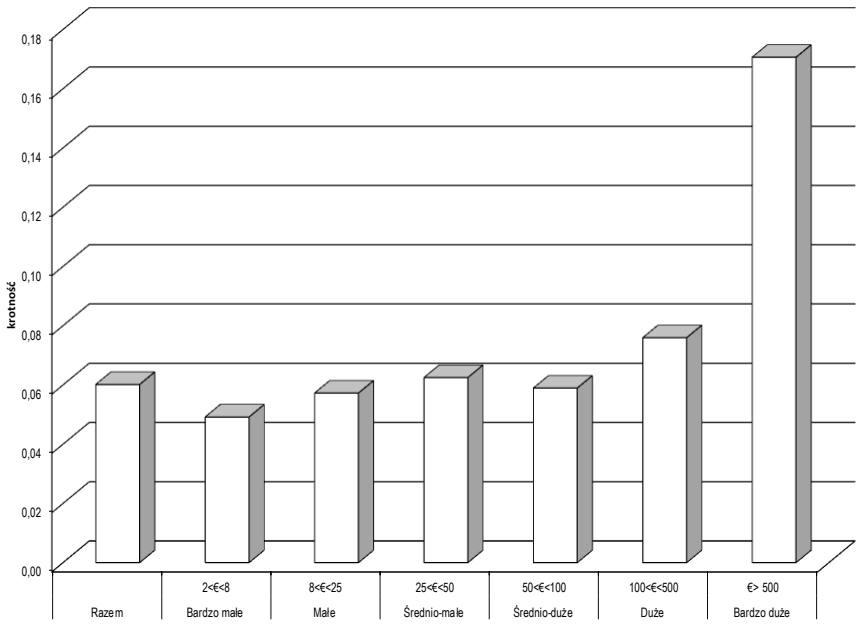

[10] Przepływ pieniężny (2) ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku – stan zobowiązań na początek roku.

Wnioski

1. Wyniki prezentowane w niniejszym opracowaniu są średnimi ważonymi dla gospodarstw rolnych osób fizycznych prowadzących rachunkowość rolną w ramach Polskiego FADN. W badanej zbiorowości nie występują gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 4 tys. euro Standardowej Produkcji. Wyniki gospodarstw rolnych osób fizycznych są reprezentatywne dla tej grupy gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN.

2. Analiza gospodarstw rolnych osób fizycznych z pola obserwacji Polskiego FADN pogrupowanych według typów rolniczych wykazała, że w roku 2015 gospodarstwa o typie produkcji innym niż specjalizujące się w uprawach ogrodniczych oraz w chowie drobiu nie wypracowały wartości dodanej netto na osobę pełnozatrudnioną na poziomie przeciętnego rocznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, wynoszącego 31 960 zł. Gospodarstwa te, w przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny, również osiągnęły słabsze wyniki niż średnie roczne wynagrodzenie. Biorąc pod uwagę klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw granicą dla osiągnięcia tak zdefiniowanej sprawności była wielkość ekonomiczna na poziomie 25 tys. euro.

3. Produkcja ogółem w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych największą wartość wykazała w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu. Gospodarstwa te poniosły również największe koszty na 1 ha. Koszt wytworzenia 1 zł produkcji w tych jednostkach wyniósł 0,84 zł. Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną była w nich na najwyższym poziomie ze wszystkich badanych grup. Gospodarstwa te charakteryzowały się znacznym udziałem pracy najemnej w nakładach pracy ogółem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na pełnozatrudnioną osobę nieopłaconą (w większości przypadków jest to praca członków rodziny) był na wyższym poziomie niż wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną ogółem. Odnosząc te kategorie do powierzchni użytków rolnych (odpowiednio ogółem lub własnych) wartość dodana netto oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha najwyższe były w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Gospodarstwa te charakteryzowały się najmniejszą powierzchnią użytków rolnych, przy czym podmioty zajmujące się uprawami pod osłonami jak też uprawami warzyw w ogrodach towarowych (w zmianowaniu z warzywami) mogły kilkukrotnie pozyskiwać produkcję z tej samej powierzchni użytków rolnych. Z racji prowadzonej działalności otrzymywały one najniższe dopłaty operacyjne w przeliczeniu na gospodarstwo, a ich udział w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego był na niskim poziomie.

4. Wytworzenie 1 zł produkcji w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych obciążone było 0,78 zł kosztów. Pod względem wartości produkcji ogółem z 1 ha oraz kosztów produkcji na 1 ha użytków rolnych zajmowały one 3. miejsce w badanej

zbiorowości. Poniosły one najniższe koszty bezpośrednie ogółem w stosunku do produkcji ogółem. Gospodarstwa te charakteryzowały się najmniejszym udziałem dodzierżawionych użytków rolnych, co niewątpliwie związane jest z charakterem prowadzonej produkcji: zakładanie sadów oraz plantacji jagodowych uzasadnione jest na ziemi, która pozostanie w zarządzaniu przez wiele lat. Gospodarstwa te posiadały również wysoki udział amortyzacji w wartości dodanej brutto, co również związane jest z rodzajem produkcji.

5. Spośród gospodarstw zajmujących się produkcją zwierzęcą najwyższa produkcja zwierzęca w przeliczeniu na LU wystąpiła w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu.

6. Najniższa produkcja na LU spośród gospodarstw zwierzęcych wystąpiła w typie zwierzęta trawożerne. Gospodarstwa z tej grupy ponosiły również najniższe koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na LU oraz najniższe koszty ogółem na 1 ha użytków rolnych, jednak produktywność ziemi była w nich również na najniższym poziomie. Koszt wytworzenia 1 zł produkcji wyniósł 1,12 zł i był najwyższy w analizowanej zbiorowości. Gospodarstwa te osiągnęły najniższą, spośród wszystkich badanych gospodarstw indywidualnych, wartość dodaną netto na 1 ha użytków rolnych. Podobnie charakteryzowały się najniższą wartością dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych własnych. Ważny element ich działalności stanowiły dopłaty operacyjne, które nie tylko tworzyły dochód, ale również współfinansowały bieżącą działalność.

7. Analiza gospodarstw pogrupowanych według klas wielkości ekonomicznej wskazuje na powiązanie wyników osiąganych przez te gospodarstwa w 2015 roku z ich klasą wielkości ekonomicznej. Wraz ze wzrostem tej klasy rosła produktywność ziemi. Zwiększały się również koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych oraz relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem.

8. Koszt wytworzenia 1 zł produkcji również związany był z klasą wielkości ekonomicznej. Najmniej korzystna sytuacja wystąpiła w gospodarstwach bardzo małych, które na wyprodukowanie 1 zł ponosiły 1,05 zł kosztów. Następnie relacja ta zmniejszała się osiągając w gospodarstwach bardzo-dużych poziom 0,82 zł.

9. Biorąc pod uwagę wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na nieopłaconą osobę pełnozatrudnioną, gospodarstwa bardzo małe miały najsłabsze wyniki. Gospodarstwa te były najsilniej uzależnione od dopłat operacyjnych – ich relacja do dochodu wynosiła 134%. Wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej udział dopłat malał, rosły natomiast wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą najwyższy był w gospodarstwach bardzo dużych.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB